

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

79. koosolek.

10. juulil 1930.

Sisu:

1. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
2. Maatulundusekapitali seadus — II lugemisel.
3. Eesti Vabariigi 1931/32. a. kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — II lugemisel.
4. Eesti-Taani vahelise kurjategijate vastastikku väljaandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.
5. Üüriseaduse kaotamise seadus — III lugemisel.
6. Tolli-põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.
7. Riigi sadamatehase põhimäärus — III lugemisel.
8. Kaubandusametite, ladude ja kontorite teenijate normaalpuhkeaja kindlustamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
9. Perekonnanimede muutmise seadus — II lugemisel.
10. Rahavõltsimise vastu võitlemise rahvusvahelise konventsiooniga, selle protokolliga ja fakultatiivse protokolliga ühinemise seadus — II lugemisel.
11. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 18.48 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja **A. Sõster**.

A. Usai (stp, pealkirja puhul): Lugupeetud Riigikogu liikmed! I lugemisel esinesid mõned Riigikogu liikmed oma seletustega avalikkude algkoolide seaduse muutmise seaduse kohta, muu seas ka professor Põld, kes toonitas selle seaduse muutmise vajalikkust just selle tõttu, et õpilaste arv meil mitte ainult sõja-aastate järeldusena ei kahane, vaid et see kahane mine ka edasi kestab. Siiski on meil olemas andmed, et viimasel kahel õppeaastal on õpilaste arv kasvanud ja ei ole

põhjust arvata, et edaspidi see arv ei tõuseks.

Edasi ei saa pooldada seda seisukohta, et õpetajad saaksid edukalt töötada igasuguse õpilaste arvu ja õppeaastate — klasside juures. Seadus näeb haridusekomisjoni redaktsioonis ette, et 40 õpilast on ülemmäär, mida võib ühe õpetaja hooleks anda, kusjuures õppeaastate arv võib ulatada kuni 6-ni. Seda arvu tuleb siiski suureks pidada meie oludes, kuigi lugupeetud professor Põld seda pooldab, sest mida suurem klasside arv, mis ühe õpetaja käes, mida suurem õpilaste üldarv, seda raskem on töötada, sest igapäevale tuleb töö kätte jagada, tööd kontrollida. Eriti tööde kontrollimine vajab palju tööd, sest see töö on juba puhtindividuaalne. See töö ei ole mitte niisugune, nagu harilik vihikute parandamine, kus töö trafareetne. Meil puuduvad vastavad õppevahendid, mida individuaalne tööviis ilmtingimata vajab. Peale selle ei ole meie õpetajad sarnasele tööle ette valmistatud. Nagu ma omas kõnes tähendasin, peaks õpetajate kvalifikatsioon märksa kõrgem olema individuaal meetodiga töötamise juures, sellepärast alguses oleks see norm väga kõrge. Ainult siis, kui meil on juba vastav õpetajate koosseis loodud, kui on selles suunas töötatud, siis ehk võiks juba suuremate normide peale üle minna. Kõik need asjaolud nõuavad, et selles seaduses paranduse ettepanekuid teha õpilaste arvu muutmise suhtes, niisamuti ka võrgukava korraldamise küsimuses, missuguseid parandusi me kavatsen teisel lugemisel teha.

Pealkiri võetakse vastu.

(I osa sissejuhatus ja § 8.)

Juhataja: Sissejuhataja osa tuleb hääletamisele hiljem.

§ 8 võetakse vastu.

(§ 23.)

Hariduse- ja sotsiaalminister **J. Hüneron**: Riigikogu haridusekomisjonis on paragrahvi täiendatud, et õppetöö peaks kestma 180 päeva aastas. Valitsuse ettepanekus oli siin 29 nädalat. Peab ütleva, et tõesti raskusi tekib niisugust aega täpset läbi viia, kui siin täiendatud on, et tingimata 180 päeva tarvis on. Ma olen

kalendrist vaadanud, ja tuleb välja, et tuleval õppeaastal on raskusi, et neid päevi ei saa seada sel teel, et kogu õppeaega kevade peale edasi lükata või sügisel varem algada, sellepärast et suvistepühad on maikuu, 24. vist esimene püha, sellega on juba õieti algkooli lõpp 22. maiks ära määratud. Kui meil õppepäevade arv suureks läheb, siis peab sügisel varemalt tööd alustama nendes koolides, ja see on meie rahvale majanduslikult raske. Et selles küsimuses pikki vaielusi ei tekiks, siis paluksin Riigikogu

vastu võtta § 23. esimeses lõikes „180 päeva“ asemel „30 nädalat“.

Kui seda mõtet täpselt võtta, siis teeb see üks ja sama välja. Siiski jääks ministeeriumil vabadus, kui on võetud 30 nädalat. Kui sellest kas või 1 päev puudu jääb, siis meie sellega seadust ei rikuks, ja sellepärast palun 180 päeva asemel võtta 30 nädalat.

A. Usai (stp): Ma vaidleksin siiski lupepetud Hariduse- ja sotsiaalministri ettepaneku vastu järgmisest seisukohast. Viimase kaheksa aasta jooksul on meil olemas kogemused õppetöö pikkuse kohta maalgkoolides. Ja neist kogemustest järgneb, et õppenädalaid on olnud keskmiselt 32 ehk õppepäevi 187. (A. Kornell, as: On ka vähem olnud.) See on keskmine arv, on vähemaid ja suuremaid arvusid. Nii et see arv on juba stabiliseerunud, on läbi löönud. Nüüd aga meie laskuksime alla poole, võttes õppeaja normiks 30 nädalat. Kuid 30-ne nädala hulka tulevad ka veel pühapäevad, mis teeksid veel lühemaks õppeaja. Peale selle võetakse arvesse sageli mittetäielikud nädalad; kui puudub nädal üks või paar päeva, siis loetakse see ka nädala ette. Igatahes, kui võtame normiks 30 nädalat, õppeaeg tegelikult saab lühendatud. Päevadega on parem arvestada, sest see on kindel norm — 180 tööpäeva. Nagu ei lubaks kalender nii asja korraldada, siis ma ei leia, et see nii on. Ma olen ka vaadelnud kalendrit ja olen päevi lugenud, välja jättes pühapäevad: väga kenasti saab 180 päevaga õppetööd algkoolides korraldada. Ja teisiti ei või see olla. Kui viimase kaheksa aasta jooksul meie suutsime keskmiselt läbi viia 187 tööpäeva algkoolides, siis mispärast meie ei saa 180 päevaga hakkama; niikuinii oleme laskunud ühe nädala võrra alla sellest normist. Sellepärast arvan, tuleks jääda haridusekomisjoni normi juurde. Küsimus oli põhjalikult komisjonis kaalutud, ja nüüd ei maksaks seda normi enam muuta.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Komisjoni nimel ei saa ma ühineda valitsuse ettepanekuga. Isiklikult arvan, et 180 päeva õppeaega on palju, tuleksid lapsed sügisel kooli saata juba septembri lõpupäevadel, mis varane oleks meie maa oludes. Oleks soovitatav, et koolitegevus algaks oktoobrikuul ning lõpeks maikuu teisel poolel. See oleks vastuvõetav aeg.

Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanek võetakse vastu 35 häälega 26 hääle vastu.

§ 23 võetakse vastu ühes parandusega.

§ 25 võetakse vastu.

(§ 26.)

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Kuna koolivõrgu reguleerimiseks õige vähe aega on üle jäänud ja teiselpoolt ka see § 26. uuel kujul seda reguleerimise tööd võrdlemisi keeruliselt määrab, siis on niihästi haridusekomisjon kui ka valitsuse liikmed seda küsimust kaalunud, kas võimalik ja tarvilik on niisugust keerulist käiku läbi käia, nagu siin määratud. Et just suvisel ajal eriliselt raske oleks maa- ja linnavolikogudel koolivõrgu reguleerimise küsimust arutada, seda näeme sellest, et maavolikogud just suvekuudel väga harva koos käivad, ja selle läbi võiks asjasse viivitus tulla. Pealegi ei ole seni ei maa- ega linnavolikogud koolivõrgu reguleerimise küsimustega tegemist teinud, vaid selle võrgu kava on ikka vastavad valitsused välja töötanud, ja volikogu on seda küsimust kinnitamise mõttes ainult vormaalselt käsitanud, nii et sellepärast ei ole ka õieti seda heakskiitmist volikogude poolt tarvis. Neil asjaoludel teen ettepaneku,

§ 26. kuuendas ja seitsmendas reas kustutada sõnad „pärast heakskiitmist maa- ja linnavolikogu poolt“.

A. Usai (stp): I lugemisel juhtisin ma tähelepanu sellele, et § 26. ei või vastu võtta sel kujul, nagu see Vabariigi Valitsuse poolt esitatud. Selle paragrahvi järgi on koolivõrgu korraldus täitsa koondatud ministeeriumi kätte, kes ühes Majanduseministriaga koolivõrgu korraldama hakkab. Seni on seda teinud omavalitsused ja on teinud seda päris korralikult; ei ole põhjust neid süüdistada kerge käega toimimises, nagu seda arvud näitavad.

Koolivõrgu korraldamise küsimus on tähtis küsimus, ja seda küsimust võib õiglaselt ja otstarbekohaselt otsustada ainult

kohal. Keskkohast on raske seda asja juhtida. Peavad olema mitmesugused andmed, korterite, õpilaste arvu, teede, koolimaja ruumide kohta j. n. e. Vallavalitsustele, maavalitsustele ja linnavolikogudele antakse küll võimalus põhjendatud ettepanekute tegemiseks, kuid ministriumile jääks õigus, kõigi nende ettepanekute peale vaatamata seda küsimust siiski oma heaksarvamise järgi ümber korraldada, võibolla otstarbekohasuse mõiste vastaselt, ja seda on põhjust karta. Kui meie kooli korralduste muudatuste peamiseks põhimõtteks on ainult kokkuhoid, otstarbekohasuse mõisted, samuti ka pedagoogilised nõuded aga kõrvale on heidetud, siis on karta, et keskkohast koolivõrku võidakse ebaotstarbekohaselt korraldada.

Nüüd on aga lugupeetud Hariduse- ja sotsiaalminister esinenud uue ettepanekuga, veel rohkem piirata omavalitsuste õigusi. (M. J u h k a m, tõer: Omavalitsuse?) Omavalitsus küll, aga see on kitsendatud koosseisus, seda otsustab 3—4 inimest. (K. B a a r s, tõer: Tuleb ära kaotada.) Kuna siin on ometi sõna öelda tervel volikogul. (L. J o h a n s o n'i, stp vahelhüüe.) Võibolla üksikus kohas võib parem olla, kus edumeelsed inimesed tegutsevad.

(Sekretäri kohale asub sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.)

Siiski peaks sellest printsiipest kinni pidama, et esitusekogudele kinnitamise õigus jääks, sest nemad tunnevad kooliolusid mitmekülgsemalt ja paremini. Maksva seaduse seisukoht on väga kategooriline koolivõrgu kinnitamise küsimuses. Seal on öeldud, et koolivõrgu kinnitab lõpulikult maa- või linnavolikogu. Arvan, et siin tuleks igatahes laiendada hariduseministriumile õigusi. Kuid siiski ei tuleks omavalitsuste käest koolivõrgu kinnitamise õigust ära võtta.

Seepärast teeksin ma esimese lõike kohta kompromiss-ettepaneku, mis peaks vastuvõetav olema. Teine lõige jääks endiseks. See paranduse-ettepanek kõlaks nii:

§ 26. Algkoolid, mis on vajalikud koolikohustuse täitmiseks, moodustavad avalikkude algkoolide võrgu.

Maa- ja linnavalitsused koostavad algkoolide võrgukava Hariduse- ja sotsiaalministri poolt antud juhtnõuete järgi, kusjuures maavalitsus arvesse võtab valla- ja alevivalitsuste põhjendatud ettepanekuid koolivõrgu moodustamise kohta, ja saavad selle kava pärast kinnitamist

maa- ja linnavolikogu poolt Hariduse- ja sotsiaalministrile, kes tarbekorral, kuid mitte hiljem kui kolme kuu jooksul võrgukava ministriumile jõudmisest arvates, võrgukavas muudatuste tegemist võib nõuda. Samas korras sünnivad ka muudatused koolivõrgus.

Omavalitsuste kätte jääks õigus koolivõrku kinnitada, kuid samal ajal antakse ministriumile võimalus nõuda võrgukava muutmist, mida omavalitsused kahtlemata täidaksid. Niisugune võimude tasakaal vist lahendaks kõige paremini ja otstarbekohasemalt koolivõrgu küsimuse kohapeal. Ei tohiks ülekaalu anda siin ministriumile kätte, ja eriti ei maksaks niisuguseks otsustavaks instantsiks teha Majanduseministrit, mispärast see lause on minu paranduse-ettepanekust täiesti välja jäetud.

M. J u h k a m (tõer): Härrad Riigikogu liikmed! Ma piirdun ainult härra Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekuga, kustutada sõnad „pärast heakskiitmist maa- ja linnavolikogude poolt“. Seda sellepärast, et siin kahtlust avaldati, et see olevat maavalitsuste õiguste kitsendamine. Minu arusaamise järgi ei ole siin mingisuguse õiguste kitsendamisega tegemist, sellepärast, et ka linna- ja maavalitsused on valitud asutused, nad on volikogude täidesaatsvad organid. (V a h e l h ü ü e keskest.) Ma ei mõtle siin mingisuguseid anormaalset asutusi, vaid niisuguseid, nagu kord ja kohus. Ma ei ütle, et kõik maavalitsused vastaksid esitusekogule, vaid ma kõnelen üldiselt.

Meil on viimasel ajal üldiselt hakatud maavalitsuste ülesandeid suurendama maavolikogude arvel. Seda tegime näiteks, kui arutasime Maanteede seadust. Seal, kus oli pandud rida ülesandeid maavolikogude peale, võtsime need ära ja andsime maavalitsuste kätte. Ma saaksin vastuvaielusest aru, kui need ülesanded, mis maavalitsuste peale pandud, võtaksime ära ja annaksime ministriumile kätte, siis on see iseküsimus. Aga kui võtame teatavad õigused esitusekogult ja anname täidesaatsvale organile, siis ei saa kõneleda omavalitsuste õiguste kitsendamisest.

Minule on teada maavalitsusi, kus on juba varem asunud sellele teele, et ka koolivõrgu korraldamise suhtes varem vastuvõetud piirides ja ulatuses on antud volitus maavalitsusele tarvilisi muudatusi teha. Seda sellepärast, et kõiki neid muudatusi maa- ja linnavolikogudest läbi viia on tühi töö, ja sellel ei ole mõtet. (O. G u s t a v s o n, stp: Kas Teie arvate, et neid nagu

pükse tehakse iga aasta?) Seda ei tehta mitte ainult iga aasta, vaid vahel isegi rohkem, kui kord aastas. (J. Voiman, stp: Kuulge, härra Juhkam, kuidas mitu korda aastas saab teha koolitöö kestel?) Ärge Teie oma tarkusega ainuüksi esile tulge. Koolivõrk ei ole mingisugune kivi-nenud asi, vaid kui ei taheta asjata raha raisata ja otstarbekohaselt talitatakse, siis tehakse seal aeg-ajalt muudatusi. Pean ütlemale, et kui paragrahv sel kujul vastu võetakse, nagu see tuli haridusekomisjonist, siis tegelikult seda seadust teostada tänava suvel ei saa sellepärast, et võimata on kõiki linna- ja maavolikogusid kokku kutsuda ja küsimust läbi arutada lähema kuu või pooleteise jooksul. (V a h e l h ü ü e: On võimalik!) Tegelikult ei ole see võimalik, sest maavolikogud käivad koos aastas kaks kuni kolm korda. (O. Gustavson, stp: Härra Juhkam, Teie olete ise maavolikogu liige, aga ei tunne maavolikogu kodukorda.) Mis seal siis seisab? (O. Gustavson, stp: Kas teate, mis kodukord räägib, see räägib nimelt, et peab neli korda aastas koos käima.) Aga tegelikult ei käida. Sellepärast leian ma, et Hariduse- ja sotsiaalministri paranduse võib vastu võtta, ilma et siin oleks mingisugust hädaohtu.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teie ei pruugi sugugi arvata, et senimaks-nud seaduses tähendatud oleks, et maa- ja linnavolikogud küsimusi koolivõrgu asjas peaksid kaasa otsustama. Seadus on jätnud laia vabaduse, nii et oli võimalik koolivõrku määrata seda seadusse võtmata. (V a h e l h ü ü e.) Aga Vabariigi Valitsus esitas selle mailkuu keskel, kuid nüüd on vahepeal aeg edasi läinud, ja kooliaasta algus jääb ikka oma kohale, nõnda et ei ole enam aega küsimust kõigis instantsides arutada. Valitsus ei võinud ette näha, ja temale ei saa ette heita, et Riigikogu komisjonil nii kaua aega kulus selle seaduse arutamiseks. Senise algkooli seaduse § 26 ütleb: „Vallad, alevid ja need linnad, mis moodustavad ühes maakonnaga administratiiv üksuse, kannavad oma koolide majanduslikud ja kõik muud kulud peale õpetajate palkade, mis on maakonna kanda. Viimane otsustab lõpulikult koolide asutamise ja oma koolivõrgu loomise küsimuse,...“ Kes on see viimane? Ei ole selgesti öeldud, et maavolikogu. Saan aru, et maavalitsus otsustab, aga neid otsuseid otsustatakse uuesti volikogus. Seni on nii praktiseeritud, et valitsus on valmistanud ja nõukogu otsustanud, nüüd seda ei saaks.

O. Gustavson (stp): Esikätt tuleb konstateerida seda omapärast viisi, kuidas valitsus oma seisukohad Riigikogus läbi surub. Aga selle üle ei tule palju imestada, sest kui Riigikogu kõigelega lepib, mis valitsus teeb, mispärast siis mitte seda soodsat momenti kasutada. Kuidas on lugu käesoleval korral? Vabariigi Valitsus on esinenud seaduseelnõuga, haridusekomisjon on seda nädalaid arutanud. Härra minister heitis ette haridusekomisjonile, see olevat eelnõu liiga kaua kaalunud. Kui lugu nii on, mis keelas siis Vabariigi Valitsust haridusekomisjonis oma seisukohtadega esinemast? Komisjoni seaduseelnõu ju selleks antaksegi, et ära hoida juhuslikke ettepanekuid Riigikogu pleenumis. Vabariigi Valitsus seda aga komisjonis ei teinud, vaid tuleb oma ettepanekutega 11. tunnil otseteed Riigikogusse, kindlas teadmises: ega Riigikogu julge lükata tagasi valitsuse ettepanekuid. Tarvitades Saksa kõnekäändu võib konstateerida, et Riigikogu valitsuse heaksmeeleks läheb läbi paksust ja vedelast. Kuid siin on asjata süüdistada üksi valitsust, palju enam on kahju Riigikogust, kes ise ihust ja hingest kaasa aitab oma prestiihi langusele. Niipalju küsimuse vormilise külje kohta.

Mis puutub asja sisusse, siis on praegu sama seaduse põhjal, millist tsiteeris lugupeetud Hariduse- ja sotsiaalminister, igas maakonnas koolivõrk määratud mitte maavalitsuse ega ka maa koolivalitsuse, vaid maavolikogu poolt. Samuti on see sündinud linnades. Kui lugupeetud rkl. Juhkam leiab, et mitmes maakonnas see olevat teisiti sündinud, siis ei ole tema kahjuks ühtki maakonda nimetanud, kus nimelt see teisiti oleks sündinud. Sellepärast jääb mulle nii enne kui pärast kahtlus, et seda ka mitte ei olnud Virumaal, mis härra Juhkamile peaks eriti tuttav olema. (M. Juhkam, tõer: Teil võib see jääda, aga see ei muuda asja.) Härra minister ütles, et praegumaksev seadus jätab lahtiseks selle, kes kinnitab koolivõrgu. Ma arvan, seaduse mõtte järgi on küsimus selge. Krediidilubaja on otsekoheses mõttes maa- ja linnavolikogu, krediidist oleneb ka koolivõrk. Sellepärast on päris selge, (Kohtu- ja siseminister A. Anderkopp: See teooria ei ole õige, härra Gustavson.) et siin maavolikogud ja linnavolikogud mõõduandvad on.

Tuleme tagasi linnade juurde. Kuidas endale ette kujutada, et linnavalitsus kinnitab koolivõrgu, ütlemale näiteks, et ta otsustab Pärnu linnas avada 15 kooli, aga nädal hiljem leiab linnavolikogu, et on Pärnus küllalt 11 koolist. Mis on siis sel kor-

ral linnavalitsusel talle antud võimust kasu? Ta ei saa ometi pennigi anda koolide peale rohkem, kui seda lubab linnavolikogu. Tähendab — tegelikult tuleme paratamata selle juurde, et koolivõrgu kindlaksmääramine peab linnades sündima linnavolikogude kaudu. Vastasel korral on igasugused tarbetud sekeldused paratamatud. Seesama maksab ka maavolikogude kohta.

Tehtud ettepanek demonstreerib teravalt suunda, mis sihitud maavolikogude kui sarnaste vastu. Härra Baars oma vahelhüüdega kohalt väljendas selle suuna väga drastiliselt: maavolikogud, tühjad, tuleksid kõik laiali peksta! Ministri ettepanek on samuti sihitud sinnapoole, et maavolikogud tulevad laiali peksta. (K. Tonkman, põl: Laiali peksta jah.) Kui härra Baars maavolikogudele kriipsu peale tõmbab, ja härra Tonkman teda selles vapralt toetab, siis Jumal nendega. Aga niikaua, kuni kriips alles tõmbamata, peavad maavolikogudele jääma neile praegukuuluvad ülesanded.

Sekretäri kohale asub sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Rkl. härra Usai ettepanek on olnud arutamisel haridusekomisjonis, ja peale pikemaid vaielusi ei ole komisjon leidnud võimalust ettepanekuga ühineda.

Mis puutub härra Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekusse, siis see ettepanek haridusekomisjonis tõsiselt kaalumisel mitte pole olnud. On olnud ääriveeri mööda sellest rääkimised, aga kellegi poolt mingit ettepanekut selles asjas ei ole tehtud. Sellepärast ei saa haridusekomisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda. Pealegi leian, et kui meil on õpetajate lahtiregistreerimise aeg pikendatud kuni 1. septembrini seaduseelnõu järgi, ei või takistusi olla selleks, et maa- ja linnavolikogudele seda õigust alles jätta.

Juhataja: Hääletamisele tuleb kõigepealt Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanek (lhk. 1504) § 26. juurde, siis tuleb hääletamisele rkl. Usai ettepanek (lhk. 1505). Kui Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanek vastu võetakse, siis loomulikult läheb see parandusena rkl. Usai ettepanekusse. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 33 häält, vastu 35 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 34, vastu — 41 häält, ettepanek on tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Rkl. Usai ettepanek on tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) § 26 on vastu võetud.

(§ 41.)

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Teen ettepaneku,

teha § 41. järgmised täiendused ja muudatused: 1) esimese lõike esimeses, kolmandas ja neljandas reas sõna „klassis“ järele mahutada sõnad „või klassikomplektis“; 2) sama paragrahvi teise lõike lõpul sõnade „ühendatud klassis“ asemele võtta sõna „klassikomplektis“,

sest meie seaduseandluses igalpool räägitakse klassikomplektidest niisugusel korral, kui on mitu klassi ühendatud ühe õpetaja juhatusel üheaegselt tööks. Nõnda et selles mõttes oleks parem tarvitada sõna „klassikomplekt“.

A. Usai (stp): Teen ettepaneku, § 41. teine lõige redigeerida järgmiselt: „Eeltoodud ülemmäärad on maksvad, kui õpetaja kohta tuleb üksainus klass. On õpetajal korraga käes õpetada enam kui üks klass, siis on kõrgeim lubatud õpilaste arv niisuguses ühendatud klassis: kahe klassi ühendusel 40, kolme klassi ühendusel 36, nelja klassi ühendusel 30.

Rohkem kui kahe klassi ühendamine ühe õpetaja alla on lubatud ainult erakordsete tingimuste tõttu — koolides, mis asuvad väikestel mere- või soosaartel või metsaküladel või mis on määratud vähesel arvul koosasuvaile vähemusrahvustele või kus õpilaste arv klassikomplektis mõnel muul põhjusel muidu ei anna välja seaduses ettenähtud alammäära või kus kooliruumide või õpetajate puudus tingib rohkema arvu klasside ühendamise.“

Teine lõige võimaldab ühe õpetaja kätte koondada kuni 6 õppeaastat või klassi 40 õpilase arvu juures. Nagu ma oma kõnes seaduseelnõu I lugemisel tähendasin, on see norm väga kõrge, et edukalt töötada. Siin on kõneldud välismaa eeskujudest ja individuaalsetest meetoditest, kuid meie oludes ei saa kõike seda käsitada. Enne tulevad õpetajad ette valmistada, neid vastavate teadmistega varustada ja ka vastavad õppevahendid soetada. Õpetajad ei saa edukalt töötada, kui

komplektis õpilaste arv on 40. Tuleb igale õpilasele töö kätte juhatada, ja sel ajal, kui ühele rühmale tööd kätte juhatatakse, seisavad teised töötä. See oleks asjata kulu-
tatud aeg. Selle asemel et õppida, istuk-
sid õpilased töötä. Mul on kogemusi sel
alal, olen töötanud 3—4 klassiga ja tean
väga hästi, mis see tähendab. Peale selle
on mul olnud võimalus jälgida koolitööd
avalikkudes algkoolides 7 aasta jooksul,
ning selle tagajärjel olen jõudnud veendu-
musele, et mida rohkem on koondatud
õpetaja kätte klasse, ja mida suurem on
õpilaste arv, seda vähem viljakam on töö.
Seda võivad tõendada, ma usun, ka teised
koolinõunikud, kes on jälginud õppetööd
koolides. Usun, et võib edukalt töötada
ka mitme klassiga, kui õpetajad on vasta-
valt ette valmistatud, kui on loodud vasta-
vad töökavad, ja kui on olemas õppeva-
hendid selleks, et töötada individuaalse
meetodi järele. (Kaitseminister O. Kõster:
On töötatud 4—5 komplektiga.) On
küll, aga millise õpilaste arvu juures? Kui
on antud 6 õppeaastat, ja kui õpilaste arv
ei ulatu üle 25, siis võib töötada. Kui
komplekti kohta tuleb vähem õpilasi, siis
on kergem tööd kontrollida. Individuaalse
tööviisi juures pööravad õpilased õpetaja
poole küsimustega, ja kui palju õpilasi, siis
ei suuda õpetaja kõikidele vastust anda, ja
töö muutub korratuks.

Helen Parkhurst toonitab, et mida
rohkem õppeaastaid on koondatud, seda
väikesem peab olema õpilaste arv; ka leiab
ta, et sarnase tööviisi juures õpetaja üld-
haridus ja meetodiline ettevalmistus peab
kõrgemal seisma, kui harilikkude tööviiside
juures. Õpetajal peab entsiklopeediline
haridus olema, ta peab õpilaste küsimus-
tele vastama, kuna tal ei ole aega sõna-
raamatute poole pöörata ja otsida and-
meid. Kui õpetaja on vastavalt ette val-
mistatud, siis võib tema kätte koondada
rohkem klasse. Seni aga kui seda tehtud
ei ole, peaksime jääma nende normide
juurde, mis üles seatud praegumaksvas
Avalikkude algkoolide seaduses, normid,
mida ma praegu ettepanekus kaitsen. Kui
ühe õpetaja kätte koondada neli õppeaas-
tat 30 õpilasega, siis arvan, et kaugemale
ei tarvitseks meil minna tööviljakuse hu-
vide seisukohalt. Kõik need asjaolud sun-
nivad esitama paranduse, mis normeerib
töövõimaluste ja olude kohaselt õpilaste
arvu algkoolis.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna):
Härra Hariduse- ja sotsiaalministri ettepa-
nek sisuliselt paragrahvi ei muuda, vaid

annab täpsema redaktsiooni, sellepärast
ühinen härra Hariduse- ja sotsiaalministri
ettepanekuga.

Rkl. Usai ettepanek on olnud hariduse-
komisjonis põhjalikul kaalumisel. Haridu-
sekomisjon leidis, et kui paragrahv niisu-
gusel kujul vastu võtta, koolide ja klasside
arvu tuleb suurendada ja hulk õpetajaid
ametisse panna. Seal, kus praegu kolm
klassi ühe õpetaja käes, tuleks ametisse
panna kaks õpetajat. Kõigil neil asjaolu-
del ei saa ma ühineda rkl. Usai ettepaneku-
ga.

Juhataja: Härra Hariduse- ja sot-
siaalministri ettepanekuga (lhk. 1507) on
aruandja ühinenud, see eraldi hääletami-
sele ei tule.

Rkl. Usai ettepanek (lhk. 1507)
lükatakse tagasi.

§ 41 võetakse vastu ühes paran-
dusega.

(§ 62.)

Juhataja: Rkl. Schulbach'ilt on et-
tepanek,

võtta uus § 62¹ järgmiselt:

§ 62¹. Õpetajate kohustetäitjaid,
kel puudub õpetaja kutse, kuid kes
on töötanud koolides Eesti Vabariigi-
s vähemalt kümme aastat rahul-
davate tagajärgedega, võib Hari-
duse- ja sotsiaalminister määrata
alalisteks õppejõududeks samades
koolides.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü-
neron: Teen ettepaneku,
selle paragrahvi juures variant
vastu võtta,
aga sellele anda pisut teine redaktsioon,
nõnda et ta ilma raskusteta läbiviidav
oleks. Nimelt järgmine:

Õppejõude registreerival asutusel
on õigus käesoleva paragrahvi tei-
ses lõikes ettenähtud juhtudel tee-
nistusekoha kaotanud kutsega õp-
pejõude määrata vabadele kohta-
dele koolides üheks kooliaastaks.

Selle asja mõte on see, et kutseta õpe-
tajate kõrval tulevad valimisele ka kutsega
õpetajad, ja muidugi need õpetajad võivad
kergesti ilma kohata jääda ja satuvad ras-
kesse seisukorda. Et nende viimaste sei-
sukorda kindlustada, selleks tahab see
lõige anda registreerivale asutusele õigust
neid määrata või nimetada teatud vaba-
dele kohtadele, neile nii teatud viisil ees-
õigust anda, et seni ametis olnud õpetaja-
le vähemalt teises koolis seda kohta kind-

lustada. Nõnda et selles redaktsioonis oleks see täiesti võimalik, tal oleks ka kooskõla paragrahvi esimese osaga ja ka selle lõikega, mis rkl. Schulbach'i poolt ette pandud. Muu seas tähendan, et toetan ka seda lõiget, mis rkl. Schulbach ette pani.

A. U s a i (stp): Teen ettepaneku, § 62. II lõige hoopis välja jätta.

Ja kui see ettepanek läbi ei lähe, siis teeksin järgmise ettepaneku:

§ 62. teine lõige redigeerida järgmiselt: Õppejõude registreeriv asutis võib kooli sulgemise puhul ja õppejõu teenistuskoha kaotamise puhul koolide ning klasside koondamise ja nende ümberkorraldamise tagajärjel õppejõude ametist lahti registreerida kooliaasta kestel kuni 1. augustini, kusjuures sarnasel juhul makstakse teenistuskoha kaotanud õppejõule palk edasi riigiteenijate kohta käivate normide järgi, välja arvatud lisatundide tasu.

Kui arvesse võtta meie hariduseosakondade praktika, siis kaotab teine lõige oma praktilise tähtsuse. Kõik õpetajad, keda tuli lahti registreerida komplektide koondamise tagajärjel, on juba lahti registreeritud. Vaevalt leidub veel koolivalitsusi, kus tarvilikud korraldused selleks tehtud ei oleks. Juba 1. juuliks pidid koolivalitsused lahtiregistreeritavatele õppejõududele sellest teatama, et 1. augustist nad oma kohtadelt vabastatud. Kui aga nüüd uuesti algab koolide koondamise protsess, siis on see täiesti põhjendamatu, ja pealegi niisugune võimalus asetaks terve koolikorralduse ja õpetajad väga juhuslikku olukorda. Komplektid on loodud, koolile ruumid muretsetud, on juba õpilasi vastu võetud, sest Avalikkude algkoolide seadus näeb ette, et õppeaasta algab 1. augustist; järelikult kõiki neid korraldusi hakatakse tegema 1. augustist. Nüüd aga võimaldatakse ministriumile kuni 1. septembrini, s. o. kooliaasta sees klasse sulgeda, õpetajaid lahti registreerida j.n.e. See looks korrallageduse kooli ringkonnas. Ma kriipsutan veel kord alla: koolivalitsused on juba tarvilikud korraldused teinud. Väga raskesse olukorda satuvad õpetajad teise lõike läbiviimisel, sest peale 1. septembrit lahtiregistreeritud õpetajal on raske kohta leida. Kui nad lahti registreeritakse 1. augustiks, siis on neil veel võimalik kandideerida ühes või teises koolis ja jälle kohale valitud saada. Pärast 1. septembrit valimise võimalused kujunevad

väga problemaatilisteks, ja õpetaja, võib-olla perekonnaga inimene, jääb kohata. Peale selle on arusaamatu, mispärast kaivatsetakse avalikkude algkoolide õpetajale määrata ainult ühe kuu palk sel juhul, kui nad koolide koondamise puhul kohi kaotavad. Kõik riigiametnikud saavad niisugusel korral, koosseisude kokkutõmbamise puhul, 3 kuu palga ja siis veel kolme kuu jooksul poole palka. Seepärast oleks õiguslikust seisukohast soovitatav, et õpetajad samasugustesse tingimustesse asetatakse, kui riigiteenijad. Ei saa ometi õpetajate heakäekäigu arvel riigi tulusid suurendada. Sarnane printsip on õiguslikus riigis täiesti lubamatu.

Mis puutub õigusesse, koolivalitsustele anda võimaluse neid õpetajaid, kes koha kaotavad, oma algatusel uutele kohtadele määrata, siis seda varianti igatahes tuleb pooldada, sest niisugusel korral suurem osa õpetajaist leiaks jällegi koha. Kuid arvan, et õiglasem oleks neid mitte üheks aastaks määrata, (M. J u h k a m, tões: Leppige sellega.) sest nad olid kõik kindlatel kohtadel; oleks õiglasem neid endisse seisukorda paigutada.

L. J o h a n s o n (stp): Rkl. Schulbach'i ettepanekus on öeldud, et kutseta õpetajaid võib määrata Hariduse- ja sotsiaalminister. Ma teen ettepaneku, § 62¹ „Hariduse- ja sotsiaalminister“ asemele võtta: „kohalik maa- või linnakoolivalitsus“, nagu harilik kord peaks olema.

(Sekretäri kohale asub sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.)

Mis puutub üldse kutseta õpetajatesse, siis võivad need väited õiged olla, et nende keskel leidub inimesi, kes võiksid kooli alal töötada. Muidugi üldine nähtus see ei ole ja üldiselt ei saa neid üheõiguslikeks teha kutsega õpetajatega, iseäranis tol ajal, kui kutsega õpetajaid saada on. Aga nende hulgas on koolitegelasi ja andekaid inimesi õppetöö alal, kes kõlblikuks tunnustatud, seepärast võiksid nad seal edasi töötada, kuid neid peaks määrata kohalik maa- või linnakoolivalitsus. (P. P õ l d, rhv: See on õigusteandmise küsimus.) Siin on praegu õigusteandmisega tegemist. Kui nad määratakse alalisteks vastavatele kohtadele, siis antakse neile ka kutseõigus ühtlasi. (A. K o r n e l l, as: Ega koolivalitsus kutseõigust ei anna.) Aga ta võib määrata teatud kooli peale edasi, kuid see ei tähenda veel, et tarvitseks kutseõigust anda. (P. P õ l d, rhv:

Siit järgneb see.) Aga kas seda tuleb tingimata siit järeldada? See on teine küsimus, aga kohalik maa- või linnakoolivalitus määrab tema kohale, kuna kutseõiguse küsimus on iseküsimus; see peab jääma lahtiseks. Ma saan nii aru, et kui võetakse nii vastu, et kuidagi ridade vahelt saab välja lugeda, et antakse ühtlasi ka kutseõigus, tuleb küsida, kas tuleb selle märkusega see küsimus otsustada, sest see tahaks veel ennem selgitamist.

Edasi on härra ministri ettepanek. Siin on öeldud: „Õppejõude registreerival asutusel on õigus käesoleva paragrahvi teises lõigus ettenähtud juhtudel teenistusekoha kaotanud kutsega õppejõude määrata vabadele kohtadele koolides üheks kooliaastaks.“ Aga miks mitte pikemaks ajaks, kui tal kutse on? (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Omavalitsuse valimisõigust ei või kitsendada. Siis on ta selge.)

O. G u s t a v s o n (stp): Ettepanekutegija rkl. Schulbach, tehes ettepaneku, luges tarvilikuks tähendada, et see ei ole õieti tema isiklik ettepanek, vaid Hariduse- ja sotsiaalministeeriumis redigeeritud parandus. Seda konstateeriti nähtavasti selles mõttes, et see peaks osutama üheks kõvemaks motiiviks ettepaneku vastuvõtul. Aga rkl. Schulbach'i ettepanek ühenduses sellega, mille tegi lugupeetud Hariduse- ja sotsiaalminister, äratav teatud kahtlusi.

Meie, sotsialistid, ei ole kunagi olnud dokumendimehed selles mõttes, et ainult kutseõigusega õpetajad võivad olla head töömehed koolipöõllul. Meie oleme kutseõigusega õpetajate huvide eest alati võidelnud, nii arupärimiste kaudu kui ka muul viisil. Aga seejuures ei saa ometi keppi teistpidi kõveraks painutada. Nüüd tahetakse seda aga teha. Võtke ja võrrelge: üheltpoolt ministri ettepanek, et võib kutseõigusega õpetajaid ühe aasta peale ametisse registreerida, teiselt poolt rkl. Schulbach'i hariduseministeeriumis redigeeritud ettepanek, et kutseõigusega õpetajaid võib alalisteks õppejõududeks registreerida. (Keskelt: Määramata aja peale.) Mis see on? See on kutseõigusega õpetajate eesõigustamine võrreldes kutseõiguslikkudega. Väga õieti tähendas rkl. Põld, et tehtud ettepanek ei tähenda midagi muud, kui kutseõiguse andmist teatud õpetajaile. Üldiselt maksab õpetajate ametisse registreerimisel põhimõte, et võidakse registreerida alalisteks õppejõududeks ainult kutseõiguslikke isikuid, kusjuures erandina on ette nähtud esialgne häda-

õigus, valida ajutisteks ka kutseõigusega õpetajaid. Kui aga nüüd teatud liik kutseta õpetajaid tahetakse eluksajaks kohale määrata lasta, siis ei ole see ju muud midagi, kui neile tegelikult kutseõiguse andmine.

See ongi, mille üle peaks veidi põhjalikumalt järgi mõtlema. Kui teha nõnda lihtsaks kutseõiguse saamine, siis võidakse ju kergesti öelda: miks peaksin ma ennast hakkama vaevama kursustelkäimisega, kui kutseõiguse saamine koduses korras ometi palju lihtsam on: mul on head suhted hariduseministeeriumis, küll seal juba hoolitseatakse selle eest, et ma kutse kätte saan. Nii tekib eriliik õpetajaid, kellele ilma vaeva nägemiseta kutseõigus kätte antakse. Nii valmib otsekohe teatud hädaoht.

Ühtlasi peab konstateerima veel kord, et hariduseministeerium ise väga pealiskaudselt võtab oma asja. Kui tehtud parandus on valminud Hariduse- ja sotsiaalministeeriumis, mispärast peab siis rkl. Schulbach olema ministeeriumi keel, kes peab tegema teatavaks hariduseministeeriumi kavatsuse? Ei ole vähematki tarvet sel kombel asju ajada. Sel teel on Riigikogult võetud võimalus küsimust põhjalikult kaaluda. Ta võtku ettepaneku esitatud kujul vastu või lükaku tagasi, parandamise võimalused puuduvad.

Riigikogul ei tohiks olla kõlblist õigust, panna kutseõigusega õpetajaid halvemasse seisukorda kutseõigusega õpetajaist. Sellega võtaksime kutseõigusel pinna alt. Ainuke võimalus võiks olla see, et antakse analoogilised õigused ühele kui teisele, see tähendab, et võib ka kutseõigusega õpetajaid, kes koondamisel koha kaotanud, vabadele kohtadele määrata üheks aastaks. Määramisõigus tuleks seejuures anda mitte Hariduse- ja sotsiaalministrile, vaid õpetajaid registreerivale asutisele. Ei ole põhjust vaest ministrihärrat, kes ühteaegu kaht ministeeriumi peab juhtima, sääraсте väikeste asjadega koormata.

Ma ei saa üldse aru, miks Hariduse- ja sotsiaalministeerium seda õigust endale õngitseb. Ta peaks olema teadlik, et õpetajate ametisse registreerimise põhimõte sellane kõverdamine endaga paratamata kaasa toob sekeldusi ja konflikte asutistega, kellele kuulub õpetajate ametisse registreerimine tavaliselt. Ma ei näe selleks mingit praktilist vajadust. Need on asjaolud, millele lugesin tarvilikuks juhtida tähelepanu. Ma arvan, kui rkl. Schulbach'i ettepanek vastu võetakse, tuleksid vastolud härra ministri ja rkl. Schulbach'i ettepaneku vahel kõrvaldada.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Gustavson'i väide, nagu tahaksid need täiendused ja parandused seada kutseõigusteta õpetajaid eesõigustatud seisukorda kutseõiguslike ees, ei ole kuidagi paikapidav. Mis puutub kutseõigustega õpetajate küsimusse, siis ei satu nad halvemasse seisukorda, kui siamaani on olnud. Nüüd on tarvitusel olnud niisugune moodus, et kui mõni vallaomavalitsus ei ole tähtajaks õpetajat valinud, siis maaomavalitsus määrab õpetaja. Tal on selle juures võimalus määrata kas kutseõigusega või ilma õigusega õpetajat, aga muidugi kutseõiguslastel on olnud eesõigus. Selle määramise õigusega antakse ühtlasi praegu ametisolevatele kutseõigusega õpetajatele eesõigus nende ees, kes veel ametis ei ole olnud. Nõnda et selle läbi saavad ametisolevad õpetajad õiguse mitte-ametisolevate õpetajate ees.

Mis puutub kutseõigusega õpetajate küsimusse, siis on selles mõttes teataval viisil neile õpetajatele selle täiendusega kaudne kutseõiguse andmine. Kutseõigus ei tähenda aga ainult kohasaamise õigust või kehvasti teatava koha peal püsimist, vaid kutseõigusega klassifitseeritakse ka palk ära, nõnda et kutseõigusega õpetajad on mitmesugustes palgaastmetes. Nüüd tuleb nii, et käesoleva täiendusega ei taheta nende palka reguleerida, ja sellepärast ei ole ettepanekus öeldud, et nad tunnustatakse kutseõiguslikeks, vaid nad jäävad kohadele, kus nad siamaani on olnud, kuhu neid omavalitsus on valinud, kust nad aga nüüd on lahti registreeritud, ilma et selleks olulist tarvidust oleks. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Seal on palju õpetajaid, kellel pensioni väljateenimiseks ainult paar aastat aega, ja nüüd on muidugi küsimus, kus nad kõik seda ära teenida jõuavad? Teiseltpoolt on teada, et ta on tubli ja korralik õpetaja. Kes halvad on, neile ei anta seda õigust.

Nõnda siis sellelt seisukohalt antakse kutseõiguslike õpetajate õigused koha suhtes, aga palgaküsimus jääks niiviisi lahendada, nagu seda seniajani on lahendatud, selleks on seaduslikud alused olemas. Nii et selles asjas ei oleks muutust.

Samalaadilise küsimuse lahendamist seaduslikul alusel on õigus olnud korraldada hariduseministeeriumil keskkooliõpetajate suhtes ja seda on praktiseeritud mitu aastat, mis on aidanud teatud teravusi kõrvaldada. Praegu seda ei ole. Algkooli õpetajate suhtes ei ole seda lahendatud. On sellele tähelepanu juhitud, et kutseõi-

guse küsimuse lahendamine peaks sündima hariduseministeeriumi kontrolli all, sest selles asjas ei tule ainult vormilised küljed, vaid ka sisulised küsimused arutamisele, ja kutseõiguse küsimus on ikka hariduseministeeriumi korraldada olnud. Muidugi jääks hariduseministeeriumile vabadus kutseõiguse saamist kergendatud korras korraldada, nagu veneaegsete õpetajate juures. Selles mõttes jääks hariduseministeeriumil võimalus anda neile õpetajatele mingisugused kergendatud eksamid, et nad kergenduse saaksid kutseõiguse omandamises ja ka palga suhtes.

Lugupeetud rkl. Gustavson küsib, miks hariduseministeerium tuleb parandustega viimisel silmapilgul, miks pooldab ministeerium kaht redaktsiooni, mida härra Schulbach esitas esimesel lugemisel, ja teine redaktsioon, mis praegu on. Peab ütleva, et see küsimus on viimisel silmapilgul esile kerkinud. Niihästi härra Schulbach'i kui ka härra Tallmeistri poolt on see tehtud komisjonis. Ja sugugi ei olnud algul mõeldav vastu võtta seda seisukohta, mille rkl. Schulbach esitanud. Aga tegelikult, asjaolude sunnil, oleme asja ümber kaalunud ja muutnud. (Keskelt: Seda pidi ette nägema.) Meie nägime seda teataval viisil ette ja võtsime uude teenistusekavasse üles.

Teiseltpoolt, et õpetajate vallandamine tuli põlevalt päevakorrale, ja sellepärast oleme katsunud viimast momenti ära kasutada, et Riigikogule vastuvõetavat ja teiste seadustega kokkukõlas olevat ettepanekut teha. Nii et selles asjas ei peaks olema põhjust ministeeriumile etteheiteid teha.

J. F u k s (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Väga kahju, et need ettepanekud ei ole haridusekomisjonis arutamisel olnud. Haridusekomisjon istus käesoleva seaduse juures mitmed nädalad ja räägiti kõigi paragrahvide kohta. Oleks haridusekomisjonis nende parandustega välja tulnud, siis oleks haridusekomisjonil aega olnud kaaluda, kuipalju õpetajaid vallandatakse üldse ja kuipalju on nende hulgas kutseta ning kuipalju kutsega õpetajaid. Kui Riigikogu „ei“ või „jah“ ütleb nende paranduste kohta, siis on Riigikogu teadmatutes, kuipalju vallandatakse kutsega õpetajaid, ja kas nad saavad kohtadele pärast koolide koondamist. Samuti ei ole teada, kuipalju on neid kutseta õpetajaid, kes töötanud Eesti Vabariigi kestuse ajal rahuldavalt ja kes saavad nüüd kutseõiguse rkl. Schulbach'i ettepaneku põhjal. Hariduse- ja sotsiaalminister ütles, et neile kutseõigust

ei anta, aga härra minister ühines ju rkl. Schulbach'i ettepanekuga. Ja kui tagasi tuleme nende paranduste juurde, mis härra minister tegi kolmanda lõike juurde, ja rkl. Schulbach tegi neljanda lõikena, siis on öeldud ministri poolt esitatud kolmandas lõikes, et kutsega õpetajaid võib registreerida kohtadele üheks aastaks, kuna rkl. Schulbach'i ettepanek läheb kaugemale ja ütleb, et kutseta õpetajaid võib määrata alaliseks määramata aja peale. Tähendab, seega tahetakse kutseta õpetajaid eesõigustatud seisukorda panna. Meie rühm ei ole ka niisama kui teised alati öelnud, et see „bumaaga“ taskus peaks andma alati suuri eesõigusi. Vahest peab ütleva, et mõni inimene, kellel pole paberit, kutset, tõesti palju enam tahtmist ja oskust omab koolitööks, kui noor seminari lõpetaja. Aga niikaua, kui teatud kutseõigus olemas, niikaua peab ka siis sellest kinni pidama ja seda teed käidama. Meie rühm pooldab seda, et neid kutseta õpetajaid, kes rahuldavalt on koolitööd teinud, et neid ei saaks ilma teenistusega jäetud. Kuid ei saa asuda sellele seisukohale, et neile tuleks kutseõigus anda.

Arusaamatud on need põhjused, miks suur hulk õpetajaid, iseäranis palju Läänemaal, ei ole meie Eesti riigi ajal omandanud õpetaja kutset. Mina mäletan, et aastate jooksul on ühes ja teises maakonnalinnas korraldatud õpetajaile 1- — 2-kuulisi kursusi. Õpetajad, kes kihelkonnakooli haridusega, on omanud kutsed. Kui nüüd loetakse niipalju õpetajaid üles, kellel kutset ei ole, siis kerkib üles küsimus, miks nad ei ole omanud enesele kutset. Ja aastast aastasse oli ju neid ülemääralisi õpetajaid vallavalitsuste poolt kohtadele edasi jäetud selle mõttega, et nad ükskord omavad kutse. Ja need õpetajad pidid ju teadmisel olema, et meil õpetajaid ettevalmistavad asutused lasevad iga aasta kutseõiguslikke õpetajaid välja, ja et ükskord kutseta õpetajad tõesti peavad oma kohtadest loobuma ja koha võibolla neile andma, kes peale tulevad, kes rohkem ettevalmistust on saanud ja kes ajaga käsi käes sammuvad.

Härra Schulbach'i ettepanekus on sõna „alalisteks õppejõududeks“, sarnast sõna meie avalikkude koolide seadus ei tunne. Meil on määralsed ja ülemääralsed õpetajad, ja kui säärane sõna „alalisteks“ sisse võtta, siis tekib kahtlus, mis selle paragrahvi ja sõna all mõeldakse. (Pahemalt poolt: Täiesti õige.) Meil ongi juba arusaamatus härra ministri ja rkl. Schulbach'i vahel. Ma tahaksin heamee-

lega, et härra minister esitaks siin vähegi andmeid, sest väga halb on umbkotis ühe või teise ettepaneku poolt hääletada. Oleks hea, kui härra minister esitaks andmeid, kuipalju vallandatakse kutseta õpetajaid, kuipalju kutsega ja kuipalju on rahuldavaid kutseta õpetajaid, kellele võiks õpetajakutse anda ja nende senistele teenistusekohtadele jätta. Üldse see küsimus vajaks põhjalikumat selgitust.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Rkl. härra Fuks on ette kandnud rea küsimusi, mida alles siis võimalik vastata, kui mingisugused raamid antakse, mille põhjal neid andmeid saab koguda. (J. V o i m a n , stp: Jah, härra minister, nii ei saa.) Ma ütlen, kui mul kindlamini teada on, kuipalju neid kokkutõmbamisi saab läbi viia või mis ühendada saab. (V a h e l h ü ü d e d.) Mul on kõiksuguseid andmeid olemas suurel määral, ja ma olen neid ka suurel hulgal komisjonile esitanud, nõnda et komisjonil on mitmesugustes asjades täpsed andmed saadaval olnud. Aga vaadake, järjest ülesseatavatele küsimustele igal momendil vastust anda, see ei lähe kuidagimoodi korda. Kui härra Fuks üles seab küsimuse, kuipalju tuleb kutsetuid õpetajaid vallandamisele, ja veel niisuguseid kutsetuid õpetajaid, kel nii- ja niisugused omadused on, siis pean ütleva, seda kuidagimoodi öelda ei saa. Seda saan ma öelda siis, kui Riigikogu vastu võtab selle seaduse, sest siis saadetakse otsekohe nõudmine maa- ja linnaomavalitsustele ja sealt antakse teada, et nii- ja niisugused õpetajad on, kellel niija niisugused omadused. Ma võin ainult öelda, et ühe maakonna kohta olen täpsed andmeid selle üle kogunud, kuipalju seal tuleb vallandamisele kutsetuid ja kutsega õpetajaid, see on nimelt Lääne maakond. Seal tuleb kolm kutselist õpetajat. (J. T e e m a n t , põl: Kuipalju?) Kolm. (J. T e e m a n t , põl: Kuipalju kutsetuid?) Seal on suur hulk kutsetuid. Ma ütlen, kui need piirid kindlaks jäävad, mis täna esile toodud, siis on selle kohta terve tabel olemas, ja ma võiksin terve tabeli ette tuua. (Otsib tabelit.) Igatahes teie näete, et isegi terve rea tabelite hulgast ühe teatud tabeli väljaotsimine võtab aega. (V a h e l h ü ü e : Vaheaeg!) Võib ka vaheaeg, kui teisiti ei saa. Pean ütleva, et kogu aeg on komisjonile neid ette pandud niipalju, kui küsida osatud. (M. J u h k a m , tõer: Teie andmed on muutunud vahepeal.) Niipea, kui uus küsimus üles seatakse, tuleb terve materjal mitme tuhande õpetaja koh-

ta läbi sorteerida ja igasuguseid andmeid ei ole ministeeriumil käepärast, ministeeriumil tuleb neid kohtadelt muretseda, sest algkooli õpetajate registreerimine ei käi hariduseministeeriumi alla, vaid allub registreerimise asutusele, s. o. maa- ja linnakoolivalitsusele. Ja nii ei saa üksikute nüansside viisi, üksikult grupeerituna neid ette kanda. Ma ei tea, milleks seda Riigikogu liikmetel seisukoha võtmiseks tarvis läheb. (V. M a a k e r, as: Ei ole vaja.) Üsکید Riigikogu liikmed on küsimused üles tõstnud, et peaksin neile vastama. Ma ütlen, selles asjas ei saa täpseid andmeid enne, kui teatud kompleks tingimusi kindel, millele vastavad isikud peavad vastama, enne kui on kindel, et neid andmeid sellelt seisukohalt saab sorteerida. See on üks küsimus, mida rkl. Fuks siin puudutas. Teine küsimus oli ikka jällegi kutseliste ja kutsetute õpetajate seisukorra võrdlemine ja seletamine, just nagu seatakse kutsetud kuidagi paremasse seisukorda kutseliste ees. (V a h e l h ü ü e.) Niisugust soovi ei ole kellelgi olnud, aga... (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt: Aga tuleb nii välja!) Ta ei pruugi niiviisi välja tulla. Asjalugu on niisugune, et ega keegi selle vastu ei vaidle, kui antakse võimalus teatavatele parematele kutsetutele õpetajatele kutseõigust anda. (A. O i n a, stp vahelhüüe.) Ega niisuguseid seal ei ole. Seal on õpetajad ainult, aga mitte keegi muu. Just kutsetud õpetajad on asetatud seisukorda, et neid tahetakse kohtadelt vallandada, ja sellega antakse õigus neid kohtadelt edasi pidada, kuhu neid vastav omavalitsus on valinud. (O. G u s t a v s o n, stp: Kas kutseõiguslikke ei saa panna?) Kutseõiguslike suhtes on lugu nii, et kui neid nimetatakse teisele kohale, tähendab mitte sinna, kus nad seni olnud... (O. G u s t a v s o n, stp: Miks kutseõiguslikud ei või, kui kutseõigusteta võivad?) Selles ongi asjalugu, et Riigikogu liikmetele ei ole selge vahe kutseõiguslike ja kutseõigusteta inimeste vallandamise juures. Kutseõiguslike ei vallandatagi niisugusel korral, kui nende koht alles jääb. Neid vallandatakse alles siis, kui nende oma teenistusekohti enam ei ole, ja siis peab võimalusi olema neid mujale viia, kuna kutseõigusetud vallandatakse neis kohtades, kus koht alles jääb. Selles mõttes on siin vahe. Ja neid tuleks nimetada kohtadele, kuhu neid omavalitsus kord on valinud ja kus nad nüüd vallandamisele tulnud.

Meie oleme kaalunud, kas kutseõigusetud ei tuleks käesoleval korral ainult ühe aasta peale määrata. Ma pean ütlema, et

meil oli rkl. Schulbach'iga lahkuminekuid, aga ma arvan, et võibolla rkl. Schulbach sellega lepib, kui meie siin ühe aasta peale määrame, nii et selles asjas meie võibolla üksmeelele jõuame. Parem on asja lahendada häda pärast, ja ministeeriumile jääks niisugusel korral võimalus asja nii korraldada, et kutseõigusetud aasta pärast ootamata taeva alla ei satuks, kui küsimus nii vastu võetakse, et nad ministeeriumi poolt sinna ühe aasta peale määratakse praeguses seisukorras, nagu kutseõiguslikud.

L. J o h a n s o n (stp, korra kohta): Nagu Riigikogu liikmed näevad, on siin väga keerulise küsimusega tegemist ja otustada tuleb kiiresti. Haridusekomisjoni seda seadust enam tagasi anda ei saa, eelnõu tahetakse kiiresti vastu võtta, ja sellepärast teen ettepaneku, määrata veerandtunniline vaheaeg, enne II lugemisel vastu võtmist. (J. H o l b e r g, põl: III lugemisel teeme.) III lugemisel ei saa enam, sest siis saab parandusi teha ainult II lugemise piirides. Nüüd oleks võimalik enne II lugemist asja kaaluda, ja pealegi loomulik vaheaeg peaks niikuinii tulema.

Vaheaeg kl 20.40 min. — kl 21.

A. S c h u l b a c h (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Fuks tegi etteheiteid, miks seda küsimust ei ole arutatud haridusekomisjonis. Kui mina I lugemisel sõna võtsin, siis tähendasin, et küsimus kerkis päevakorrale teraval kujul alles pärast seda, kui seaduseelnõu oli haridusekomisjonis läbi vaadatud ja võimata oli parandusi nende küsimuste kohta teha, mis veel päevakorrale ei olnud kerkinud. Küsiks, miks rkl. Fuks ise seda küsimust komisjonis üles ei tõstnud? Nähtavasti sellepärast, et küsimus ei olnud veel päevakorrale tõusnud; ta tõusis päevakorrale alles pärast seda, kui töö komisjonis oli lõpetatud. Et küsimus kiire oli, sellepärast tuli asi algatada Riigikogu koosolekul.

Mis puutub arusaamatusse, kas minu poolt tehtud parandus ei anna kutseta õpetajaile suuremaid õigusi kui kutselistele, siis selle kohta on hariduseminister siin juba põhjaliku seletuse andnud. Ma tahaksin omalt poolt sinna juurde lisada, et paragrahvi kolmas ja neljas lõige käsitavad koguni kaht täiesti isesugust asja, mitte üht ja sama asja, mitte analoogilisi juhtumisi, vaid täiesti isesuguseid. Kolmas lõige käsitab juhust, kus õpetaja ametist vallandatakse sellepärast, et tema koht koosseisude koondamise pärast on kaota-

tud. Kui ta on kutseta õpetaja, siis jääb ta ilma kohata. Kutselisi õpetajaid võib aga vastav asutus määrata vabadele kohtadele ühe aasta peale. Neljas lõige ei käsita neid õpetajaid, keda vabastatakse koosseisude koondamise pärast, vaid õpetajaid, kes palju aastaid koolides töötanud, täiesti seaduslikus korras valitud, kuid keda mõnel pool tarvilikuks on peetud vallandada, krooniliselt iga aasta, sest et neil kutset ei ole. Nende õpetajate kohta käib neljas lõige. Terve rida omavalitsusi on praegumaksvate korralduste nõudmistest püüdnud mööda pääseda. Nii rääkis täna alles mulle üks pahempoolsesse rühma kuuluvatest Riigikogu liikmetest, et üks linnaomavalitsustest on katsunud selles küsimuses kutseta õpetajate iga-aastasest lahtiregistreerimisest nii mööda hiilida, et ta on kutseta õpetaja ametisse võtnud, registreerides teda õpetaja kohustetäitjaks märkusega, et teda ei ole tarvis iga aasta ümber registreerida. See on seadusest möödahiilimine, ja tuleb küsida, kas on tarvis seda möödahiilimist tuleviku jaoks jätta või peame ükskord kutseta õpetajate küsimuse ära otsustama. Meie peame ometi silmas pidama, et parandus käsitab neid õpetajaid, kes on üle 10 aasta töötanud meie koolides ja rahuloldavate tagajärgedega töötanud, — neid võib hariduseminister registreerida alalisteks õppejõududeks. Kui nüüd võtta vastu parandus niisugusel kujul, et ainult üheks aastaks õigus antakse, siis tõuseb tuleval aastal see küsimus jälle üles. Ning tuleval aastal kordub sama seisukord, et maakondades kümned ja kümned inimesed, vanemad inimesed, kes eluaja töötanud, kuid pensionile ei saa minna sellepärast, et neil pole veel 60 aastat täis, kevadel registreeritakse lahti, ja nad on mures selle üle, kust sügisel leiba saada. Minu parandusega tahetakse ministrile õigus anda inimest ametisse määrata mitte ühe aasta peale, vaid alaliselt, määramata aja peale. Küsitakse: missugused on need õigused, mis sellele inimesele antakse? Kas on need kutseõigused? Pean ütleva, et kutseõigusi ei anta, vaid tahetakse seada inimene niisugusesse olukorda, et kui ta on kord ametisse valitud, siis ei tarvitse teda iga aasta lahti registreerida.

Siin on öeldud, et kuidas loome niisuguse pretsedendi, sest kogu aja oleme nõudnud teatavat haridust ja nüüd korraga loobume sellest ning anname ministrile õiguse, inimesi, kel ei ole vastavat haridust, kinnitada koha peale määramata ajaks. Kuid teiste elukutsete juures oleme

niisuguseid pretsedente lubanud Riigikogu poolt vastuvõetud seadustes. Näiteks lõpetasime uute eraadvokaatide juurdetuleku ära, kuid ei võtnud ära õigusi endistelt eraadvokaatidelt, kes siiani edasi töötavad. Samuti ei või uusi velskereid juurde tulla, aga kes varem töötanud, need võivad edasi töötada, ei ole nende suhtes mingisugust lahtiregistreerimist. Sama lugu on ka rahukohtunikud. Rahukohtunikudelt nõutakse juriidilist haridust, kuid meil on vanu rahukohtunikke, kellel ei ole juriidilist haridust, kuid nende praktika on suur ja nende tööd hinnatakse mõnikord rohkem, kui mõne noore juristi tööd. Nende rahukohtunikude suhtes ei ole meie kunagi nõudnud, et neid ainult ühe aasta peale registreeritaks, vaid nad võivad rahulikult surmani püsida oma kohal ja ei tarvitse tuleviku pärast mures olla. Kooliõpetajate suhtes oleme võtnud teistsuguse seisukoha. Kooliõpetaja, kes ei ole suutnud esitada seaduslike dokumente, bumaagat, sellepeale vaatamata, et ta otskohene ülemus ja koolirevidendid on tunnustanud teda parimaks õpetajaks ümbruskonnas, see kooliõpetaja registreeritakse lahti. Ma arvan, meil ei ole põhjust iga aasta seda küsimust kaaluda, vaid peame ükskord selle ära otsustama, kui ta kord päevakorrale on tõusnud.

Siin on veel üks küsimus üles tõstetud, kas ei tuleks anda pikemaks ajaks ametisse registreerimise õigus kohalikele koolivalitsusele. See oleks siiski hädaohtlik, ja just sellepärast, et kohalikkude koolivalitsuste tegevuse pärast ongi see küsimus nii teravalt päevakorrale tõusnud. Meie teame, et õiguse andmine on kahe teraga mõök. On mitmelt poolt tähendatud, et kui anname selle õiguse ükskõik kelle kätte, võidakse seda kurjasti tarvitada. Ma pean tähendama, et meie Vabariigi Valitsus ja hariduseministeerium töötavad Riigikogu kontrolli all, ja selletõttu leiab igasugune eksimus nende poolt varsti Riigikogus kajastust, sõelutakse arupärimisega küsimust, ning varsti on kõik korras. Aga kohaliku koolivalitsuse järele ei ole kontroll nii tugev, ja seepärast ei oleks soovitatav anda see õigus kohapealsete koolivalitsuste kätte.

Nagu tähendasin, puudutab minu parandus ainult neid õpetajaid, kes ammugi oma kohtade peal töötanud, seaduslikus korras sinna valitud, kelle töö kõige paremini on atesteeritud, aga kelle paberid mitte kõige paremas korras ei ole. Nende õpetajate suhtes ei taheta hariduseministeeriumile anda võimalust, et ta võiks neid

teistele kohtadele edasi viia, vaid et ta võiks neid kinnitada neile kohtadele, kus nad seni töötanud. Kui see koht koondamisele tuleb, siis ei maksa see paragrahv, aga kui koht alles jääb, siis ei või ometi vana head õpetajat uulitsale visata. See on, mida minu parandus kätte tahab saada.

Mõnelt poolt arvatakse, et hariduseministeeriumi õigus, neid inimesi määrata „vastavatele koolidele“, ei ütle küllalt täpselt seda mõtet välja. Minul ei ole midagi selle vastu, kui see tärmin ümber parandada — „samadele koolidele“, siis on selge.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Minul on võimalik rkl. Fuks'i poolt ülestõstetud küsimustele osalist vastust anda. Nimelt tuleks vallandamisele selle teksti kohaselt, mis haridusekomisjoni poolt vastu võetud, üle riigi 292 õpetajat ja uusi õpetajaid tuleks ametisse panna selle seaduse alusel 57. Missugused õigused neil vastavil õpetajail on, kes vallandamisele tulevad, selle kohta ei ole andmeid kogutud ega korraldatud. (J. Saar, as: Maakondade viisi on?) Maakondade viisi võib küll. Harjumaal tuleb vallandamisele 20 õpetajat ja juurdevõtmisele kuus õpetajat, Läänemaal — vallandamisele 23 ja juurdevõtmisele 5, Pärnumaal — vallandamisele 28 õpetajat, juurdevõtmisele 1, Virumaal — vallandamisele 43, juurdevõtmisele 7, Järvamaal — vallandamisele 21, juurdevõtmisele ühtki, Tartumaal — vallandamisele 48, juurdevõtmisele ühtki, Viljandimaal — vallandamisele 36, juurdevõtmisele ühtki, Võrumaal — vallandamisele 30, juurdevõtmisele 6, Valgamaal — vallandamisele 15, juurdevõtmisele ühtki, Petserimaal — vallandamisele 2, juurdevõtmisele 18 ja Saaremaal — vallandamisele 14, juurdevõtmisele 17. Seega siis kogu maal tuleks vallandamisele 280 õpetajat ja juurdevõtmisele 54.

Tallinna linnas tuleb vallandamisele 4 õpetajat ja juurdevõtmisele ühtki. Nõmmel ja Narvas ei tule ühtki vallandada ega juurde võtta. Tartus tuleb vallandada 1 ja juurde võtta 3 õpetajat. Viljandis ei tule ühtki õpetajat vallandada ega juurde võtta. Linnades tuleb kokku vallandada 12 ja juurde võtta 3 õpetajat. Saksa ja Juudi kultuuroromavalitsuses ei tule ühtki muudatust. Nii et ühtekokku tuleb vallandamisele 292 õpetajat ja juurde võetakse 57, nõnda et siis see vahe oleks, õppejõudude arv väheneks 235 võrra.

Peab ütlema muidugi, et need asjaolud on sellelaadilised, et neid koha peal veel

kaalutakse, et kui see võrgukava oma terve käigu veel läbi käib, siis võivad veel üksikud muudatused tulla, kui asjaolud ilmsiks tulevad, mis veel täpselt ei ole tähele pandud. Üldpilt on aga kindel. (A. Oinas, stp: Kuipalju on kutseta õpetajaid?) Käesoleva aasta kohta ei ole kõige täpsmaid arvusi, aga „Eesti Statistika“ järgi oli eelmise õppeaasta kohta 4.061 õpetajat, neist 388 kutseta. (Vahelhüüe keskeilt: Aga palju nende hulgas on neid, kes 10 aastat töötanud?) Neid andmeid ei ole ka siin mitte, ja neid andmeid ei ole kunagi enne nõutud, ja seepärast pole neid ka läbi töötatud.

O. Gustavson (stp): Rkl. Schulbach, tehes ettepaneku käesoleva paragrahvi juurde, tähendas täie õigusega, et tema poolt esitatud lõige käsitleb hoopis uut küsimust. Kui vaadelda § 62., siis selgub, et kõik selle lõiked käsitlevad õpetajate ametisse registreerimist ja ametist lahtiregistreerimist ainult sel määral, kui võrt see on ühenduses koolide koondamisega. Kui see nüüd nõnda on, siis juba seadustehniliselt ei saa sarnase ajutise iseloomuga paragrahvis lahendada sootuks teist jäädava laadiga küsimust. See peaks olema päris selge. Ma arvan, kui seda küsimust tahetakse lahendada, ja see tuleb tingimata lahendada, siis on selle küsimuse ainukene õige lahendamise koht õpetajate ametisse registreerimise seaduses. (Vahelhüüe.) See ei olene meist kui opositsioonist, vaid valitsusest, kus lugupidetud härra Strandman Riigivanemaks. Kui tööerakond tahab, et see küsimus kiirelt lahendataks, siis ei tohiks tal raske olla astuda samme selleks, et õpetajate ametisse registreerimise seadusega varsti tuldaks. Kui tahetakse selles ajutise iseloomuga paragrahvis terve küsimus lahendada, siis ärge unustatagu seda, et käesolev seadus maksab ainult üks aasta. See tähendab, ainult käesoleva õppeaasta kestel on hariduseministeeriumil õigus kutseõigusega õpetajate küsimust lahendada. Nii tulevad siis kõik kutseta õpetajad, kellele tahetakse õpetajaks edasiolemise õigus anda, üle sõela lasta vaid aasta kestes. Uue õppeaasta algades ei saa hariduseministeerium seda seadust enam käsitada.

Edasi terve rida lahtisi küsimusi. Härra Schulbach ütles, et käesolev küsimus on lõplikult lahendatud, kui esitatud paranduse vastu võtame. Aga nii lihtsalt ei saa siiski seda küsimust lahendada. Tekib otsekohe küsimus: Millises korras peab mi-

nisteerium siin talitama? Härra Schulbach ütles, et ei saa seda asja kohapealsete koolivalitsuste kätte anda, sest neid ei saavat usaldada. Kui juba ette oletada, et kohaliku koolivalitsuse andmed on ebausuvad, kas õpetaja kõlbab või mitte, kust võtab siis ministeerium need õiged andmed? Sel teel satume sohhu ja rappa, sest siis jääb ainukeseks võimaluseks see, et õpetaja, kes kuulub lahtiregistreerimisele, tuleb hariduseministeeriumi, ja hariduseministeeriumil tuleb otsustada ta näo järelle, kas ta on vääriline pedagoog või mitte.

Hariduseminister ise ütles, et temal ei ole andmeid kutsetute õpetajate hulga ja vanuse kohta. Seepärast on raske öelda, nagu nad oleksid kõik hallpead, nagu härra Schulbach kujutada tahtis. Kahtlemata on nende keskel ka nooremaid mehi, sarnaseid, kes 30—40 aastat vanad.

Edasi nimetus — alaline õpetaja. Meie algkoolide, samuti ka keskkoolide seadus ei tunne seda nimetust, ei tunne seda ka õpetajate ametisse registreerimise määrus. On olemas määralsed, ülemääralsed ja ajutised õpetajad, aga alalisi õpetajaid mitte. Nüüd tekib siis uus liik õpetajaid juurde. Sellel uuel liigil on eriline õigus — teda võib nimetada ametisse ainult ühte kohta. Need on õpetajad, kellel kutseõigus, mida saab kasutada ainult ühes koolis. Aga kui tekib konflikt ja kui koolihuvides on tarvilik õpetajat ühest koolist teise viia, siis ei ole tal enam seda õigust, mida käesoleva parandusega talle tahtakse anda. Näete, kõnesolev õigus võib muutuda väga kergesti fiktiivseks, millel puudub konkreetne sisu. Nii siis: ükskõik kust küljest küsimust ka vaadata, peaks olema selge, et kutseta õpetajate registreerimise ja lahtiregistreerimise küsimust ühe sarnase juhusliku parandusega otsustada ei saa, kui Riigikogu tahab vähegi pida lugu korrektsusest.

Teiseltpoolt oleks ülekohus, kui ühenduses koolideküsimusega lahtiregistreeritud kutseta õpetajad ei saa kohale määratud ka üheks aastaks. Et seda ülekohut kuidagi parandada, teen täienduseks lugupeetud hariduseministri ettepanekule paranduse, mis järgmine:

Sama õigus on registreerival asutusel ka nende teenistuskoha kaotanud kutseõigusega õppejõudude suhtes, kes töötanud rahuldavate tagajärgedega vähemalt 5 aastat.

Selle ettepaneku vastuvõtu tagajärg oleks see, et ka kutseta õpetajaid võiks registreerida samuti kui kutselisi õpetajaid üheks

aastaks teistele kohtadele, kui nad oma koha on kaotanud koolide koondamise tagajärjel. See ettepanek on kooskõlas § 62. iseloomuga. Ta käsitab samuti kutseta õpetajaid niipalju, kuipalju neid tangeerib käesoleval korral arutusel olev seaduseelnõu.

A. S c h u l b a c h (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahan võtta sõna ainult paariks märkuseks. Kõigepealt see, mis härra rkl. Gustavson tähendas, et seda küsimust on võimalik lahendada õpetajate teenistuseseadusega, see oli mulle selge ka siis, kui ma selle paragrahvi teksti õpetajate teenistuseseadusest võtsin. Kuid lugu on nii, et millal õpetajate teenistuseseadus Riigikogust läbi läheb, seda ei tea keegi ette öelda. Meie ei tea praegu öelda, kui ruttu needki seaduseelnõud, mis homme päevakorda tulevad, Riigikogust läbi lähevad, seda enam ei tea meie öelda nende seaduseelnõude kohta, mis alles väljatöötamisel. Seaduse väljatöötamine on puht tehniline töö, mis ei õlene koaleeriva erakonna tahtmisest või mittetahtmisest, vaid spetsialistide oskusest, kes vajalikud paragrahvid kokku võtavad ja eelnõu kokku seavad. Teadagi ei saa ka tööerakond enese peale vastutust võtta, kui kiiresti korda läheb õpetajate teenistuseseaduse eelnõu kokku seada ja läbi viia. Sellepärast, kui meie täna seda küsimust lahendada ei taha, siis lükkame tema sellega määramata aja peale edasi. Kui seda tahetakse kätte saada, siis hääletatakse muidugi minu ettepaneku vastu. Meie, kes tahame vanade õpetajate seisukorda kindlustada, ei saa selle seisukorraga aga päri olla.

Rkl. Gustavson on teatud paranduse esitanud, mis paneb kutseta õpetajad imeilku seisukorda. Need kutseta õpetajad, kelle kohad kaotamisele kuuluvad, on asetatud eesõigustatud seisukorda nende kutseta õpetajate ees, kelle kohad kaotatud ei ole, sest neid õpetajaid, kelle kohad on kaotatud, võib koolivalitsus teisele kohale paigutada; kes aga lahti registreeritud ja kelle koht on alles, nende kohta seda määramise õigust ei ole antud.

Ühes asjas on rkl. Gustavson'il kahtlemata õigus ja see on see, et minu poolt esitatud lõike side § 62-ga on nõrk. Mispärast ta sinna paigutati on see, et seaduses paremat kohta ei leidunud. Arvati, et § 62 kõige parem on. Võibolla on aga parem 4. lõiget eraldada iseseisvaks paragrahviks, — sest ta ei käsita neid küsimusi, mida § 62 ette näeb, — ja võtaksime selle

lõike vastu § 62¹. (A. Oinas, stp: See on erinovell ja selle võiksime vastu võtta sügisel.) Siis on juba hilja selle küsimuse lahendamiseks. Kui selle eriparagrahvi vastu võtame, siis ei saaks ka rkl. Gustavson'i paranduse vastu midagi olla, sest kumbki nendest käsitab eriküsimust: härra Gustavson'i parandusküsimust, kus kutseta õpetaja vallandatud on koosseisude koondamise pärast, minu poolt esitatud § 62¹ juhtumist, kus õpetajate vallandamine ei ole koolide koondamise tagajärjel sündinud, vaid krooniliselt. Sellepärast palun seda parandust lugeda § 62¹.

O. Gustavson (stp, fakt. märk.): Rkl. Schulbach tähendas minu ettepaneku kohta, et see andvat lahtiregistreeritud kutseta õpetajatele suuremad õigused ja seadvat need kutseta õpetajad eesõigustatud seisukorda, kelle kohad on kaotatud. Arvan, et siin on tegemist eksitusega. Käesolevat seadust vastu võttes ei reguleeri see karvavõrtki kutseta ja kutsega õpetajate üldisi õigusi. Nende kohta jäävad maksima seniajani maksivad normid. Mu ettepanek ei vähenda karvavõrtki nende kutseõiguseta õpetajate õigusi, kes kohtadel ja keda edaspidi sinna valitakse.

Sekretäri kohale asub sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

A. Usai (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ma isiklikult pooldan kutseta, kuid heade õpetajate kindlustamist, siiski leian, et seda ei saa teha niiviisi, kui seda on teinud rkl. Schulbach. Kõigepealt näeb Avalikkude algkoolide seadus ette, et õpetajaks võib valida ainult neid, kel on õpetaja kutse. See on üks asi. Edasi õpetajate registreerimise määrus, mida hariduseministeerium välja andnud, näeb ette, et ilma õpetaja kutseta isikuid võib ametisse registreerida ainult õpetaja kohuste täitjateks ja mitte kauemaks kui kooliaasta lõpuni, misjuures antakse võimalus kohale jääda neil juhtudel, kui vallavalitsused ei esita neid lahtiregistreerimiseks või teevad ettepaneku, neid edasi jätta kohtadele; siis võivad nad edasi jääda. Nüüd aga tekib niisugune olukord, et neil õpetajatel, keda alalisteks tahetakse registreerida, siiski puudub õpetaja kutse. Kuidas siis hariduseministeerium, vastolus oma määrustega, registreerib neid alalisteks? Siin on täieline juriidiline vastolu. (P. Põld, rhv: Üksikute kohta tehakse väljavõtted.) Aga kuigi see väljavõte on antud, siiski võib tekkida vastolu. Ja ma

ei tea, kuidas Riigikohus protesti puhul asja võtaks. Võib asuda seisukohale, et kui kutseta õpetaja kuulub ta lahtiregistreerimisele. Igatahes arvan, et küsimus kutseta õpetajate kohta ei peaks nii terav olema. Koolivalitsustes, kus korralikult asju aetud, kutseta õpetajaid palju ei ole. Niisuguses mahajäänud maakonnas, nagu Petserimaa, võibolla on kümmekond sarnaseid õpetajaid jäänud; koolivalitsus ei mõtle neid lahti registreerida, vallad hindavad neid ja ei esita lahtiregistreerimiseks. Ja nii töötavad kutseta õpetajad rahulikult. Milleks siis niisugused erakorralised määrused, kui koolivalitsused on õpetajatega rahul? Kes siis kallale kipub? Nähtavasti on siin ühe maakonnaga tegemist, kus erakorralised olud tekkinud. Teistes maakondades niisugust olukorda ei saa olla. Kümme aastat on möödunud, vanad õpetajad on läinud pensioni peale, osa on kohtadelt tagandatud, osa on kutsed omandanud, nii et seisukord on täiesti selge. Selle paranduse juures, mille esitas rkl. Schulbach, tekivad vastolud seadusega. Isiklikult pooldan seda parandust, mille esitas rkl. Gustavson.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Siin on mitmelt poolt käsitatud seda sõna, mis tähendab „alaline õpetaja“ rkl. Schulbach'i ettepanekus. Ma tahaksin seletada, kuidas seda mõista tuleb. Õeldakse, et meil on määralsed ja tunniandjad-õpetajad. Määralsed õpetajad võivad olla alalised ja ka tunniandjad. Kuid meil on üks teine jaotus õpetajate kohta: õpetaja ja õpetaja kohustetäitja. Kui öeldakse alaline õpetaja, siis tähendab see õpetajat, kes alaliselt õpetaja ametis. Ta ei ole kohustetäitja, vaid on õpetaja algkoolide seaduse mõiste järgi.

Aruandja A. S ö s t e r (lõpusõna): Rkl. Usai'lt on ettepanek, § 62. teine lõige kustutada. Mina vaidlen sellele ettepanekule vastu, sest sel korral, kui otsustame teise lõike kustutada, tuleksid õpetajad lahti registreerida juulikuu jooksul. Kui § 26. järgi maa- ja linnavolikogudele jäetakse õigus koolivõrgu koondamise juures kaasa rääkida, siis ei saa meie juulikuu jooksul lahtiregistreerimist läbi viia. See on täiesti võimata. Selleksamal põhjusel vaidlen ettepaneku vastu, et 1. septembri asemel võtta 1. august.

Härra Hariduse- ja sotsiaalministrilt on paragrahvi kolmanda lõike kohta parandused, millega ühinen, sest need on redaktsioonilised parandused.

Rkl. Schulbach'i poolt esitatud neljas lõige komisjonis kaalumisel ei ole olnud, nii et selle kohta komisjoni seisukohta avaldada ei saa. Isiklikult arvan, et rkl. Gustavson'i ettepanek oleks kõige otstarbekohasem oma mõtte kui ka üldise iseloomu poolest. Isiklikult ühinen rkl. Gustavson'i seisukohaga, kuid komisjoni seisukohast ühineda ei saa.

Juhataja: Avaldan ettepanekud. Kõigepealt on Hariduse- ja sotsiaalministrilt ettepanek § 62. kolmanda lõike kohta (lhk. 1508), millega aruandja ühinenud. Kuid kolmas lõige on esitatud variandina ja tuleb iseseisvalt hääletamisele.

Rkl. Gustavson'ilt on ettepanek, (lhk. 1516) täiendada kolmandat lõiget § 62-es.

Edasi on rkl. Usai'lt ettepanek, (lhk. 1509) § 62. teine lõige välja jätta, ja kui see peaks tagasi lükatama, siis teine lõige redigeerida järgmisel kujul (lhk. 1509).

Rkl. Usai on loobunud ettepanekust, § 62. teine lõige välja jätta.

Rkl. Schulbach'ilt on ettepanek, võtta uus § 62¹ (lhk. 1508).

Selle uue paragrahvi kohta on paranduse-ettepanek rkl. Johanson'ilt (lhk. 1509).

J. Loosalu (as, häälet. motiiv.): Lugupeetud rahvasaadikud! Asunikkuude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduuse Riigikogu rühma nimel on mul au teatada, et meie, rühma otsuse kohaselt, hääletame rkl. Schulbach'i ettepaneku poolt. Meie ei ole keegi kutse nõutamise vastu, vaid pooldame väga seda, et kutseõigust tuleb arendada ja seda ka nõuda. Kuid see küsimus ei ole niivõrt laiaulatuslik ning puudutab kitsast ringkonda, ja meie arvates niisuguseid inimesi, kellel on tõesti pedagoogilisi teeneid. Ja kui veel Hariduse- ja sotsiaalminister jätab enda kätte niisugused suured kontrollimise ja kaalumise õigused, niipalju on reservatsiooni, siis arvame, et tuleks vastu võtta rkl. Schulbach'i poolt tehtud ettepanek.

Juhataja: Hääletamisele tuleb kõigepealt teine lõige. Palun silmas pidada, et teine lõige tuleb hääletamisele paralleel-ettepanekuna. Kõigepealt tuleb rkl. Usai ettepanek ja siis komisjoni ettepanek „poolt“ hääletamisele. Kui kumbki ettepanek absoluutset enamust ei saa, siis tulevad ettepanekud hääletamisele „poolt“ ja „vastu“. (Hääletatakse ainult „poolt“.) Kumbki ettepanek ei ole saanud absoluutset enamust.

(Hääletatakse „poolt“ ja „vastu“.) Teine lõige komisjoni re-

daktsioonis on vastu võetud 42 häälega 26 hääle vastu.

A. Usai ettepanek teise lõike kohta on tagasi lükatud 42 häälega 26 hääle pooltolemisel.

Panen hääletamisele rkl. Gustavson'i ettepaneku kolmanda lõike kohta. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud 30 häälega 26 hääle vastu.

(Hääletatakse.) § 62. kolmas lõige on vastu võetud ühes parandusega.

(Hääletatakse.) § 62 on vastu võetud ühes parandustega.

Panen hääletamisele rkl. Johanson'i paranduse-ettepaneku rkl. Schulbach'i ettepanekule. (Hääletatakse.) Ettepanek on tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Schulbach'i uus § 62¹. (Hääletatakse.) § 62¹ on vastu võetud 33 häälega 21 hääle vastu.

(§ 64.)

P. Schütz (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle paragrahvi vajadust põhjendab komisjonis Hariduse- ja sotsiaalminister sellega, et meil võetavat tagavaraõpetajaid rohkem ametisse kui tarvis ja kasutatavat neid ära maavalitsuste ja linnavalitsuste ametnikkudena. Härra Hariduse- ja sotsiaalminister aga kahjuks komisjonis mingisuguseid faktilisi andmeid selle kohta ei esitanud, et kuskil oleksid tagavaraõpetajad muule tööle rakendatud, ja sellepärast ei ole mingisugust põhjust tagavaraõpetajate normi 50% võrra vähendada. Minul olevad andmed kõnelevad vastupidist. Mul ei ole küll ülevaadet kõikide maakondade kohta, aga mis puutub eriti Valga maakonnasse, mille esitaja ma olen, siis näitavad andmed, et seal on tarvidus tagavaraõpetajate järele olnud palju suurem, kui praegumaksva normi järele neid ametisse võis võtta. Valgamaal on 107 õpetajat ametis, ja 107 õpetaja kohta on praegu maksva seaduse järgi õigus ametisse võtta 2 tagavaraõpetajat. Õpetajaid on aasta kestel haiguse tõttu puudunud, — mul on üksikasjalised andmed, ma ei hakka aga kõiki ette kandma, — aga kogusummas on puudunud õpetajad aasta kestel 108 nädalat. Kaks õpetajat on puudunud 5 kuud, 4 õpetajat 2—3 kuud, siis kuus õpetajat 1—2 kuud, nii on kogusummas puudunud 27 kuud, mis, kui arvata neli nädalat kuu kohta, teeks välja 108 nädalat. Kui praegu vastuvõetud koo-

liija normi arvesse võtame: 30 õppenädalat aastas, siis oleks selle normi järgi tarvis olema tagavaraõpetajaid 3 kuni 4. Oli aga 2. Siit selgub, et pole tagavaraõpetajaid rohkem tegelikult kui tarvis, vaid neist puudus on, nii et on tulnud ajutisi tööjõude ametisse palgata. Nüüd, kui seda paragrahvi tahetakse säärasel kujul vastu võtta, et vähendada tagavaraõpetajate arvu 50% võrra, see on 50 õpetaja asemel 100 õpetaja kohta üks tagavaraõpetaja, ja seega tahetakse näidata, nagu saaksime sellega suurt kokkuhoidu, siis on see ekslik arvamine, tegelikult siin mingisugust kokkuhoidu olla ei saa, sest maaomavalitsused peavad niikuinii ajutisi tööjõude ametisse võtma. Kätte saadakse sellega võibolla seda, et hariduseministeeriumil kui niisugusel tuleb vähem tagavaraõpetajate paljudeks välja anda, sest praegu tegelikult maksab tagavaraõpetajate palgad hariduseministeerium, kuna aga ajutiste tööjõudude palgad peavad omavalitsused maksma. Meie teame, et omavalitsustel tegelikult ei ole selleks summasid, ja sellepärast tuleb tahes või tahtmata hariduseministeeriumil omavalitsustele toetust anda ja kokkuhoidu meie sellega mingisugust ei saa. Sellepärast on täiesti põhjendamata hariduseministeeriumi seletus, et meil tagavaraõpetajate järele nii suurt tarvidust ei ole. Tegelik tarvidus aga, nagu minu poolt ette toodud andmed näitavad, on palju suurem, ja sellepärast ei ole tarvidust 64. paragrahvi muutmiseks. Sellepärast teen ettepaneku: § 64 kustutada ja jääda endise normi juurde.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hürneron: Need andmed, mis lugupeetud rkl. Schütz ette tõi Valgamaa kohta, ei suuda seda põhjendada, mis härra Schütz väidab, sest üksikutes oludes teatavatel juhtumistel võib õpetajate puudumise päevade arv palju suurem olla, kui seda tagavaraõpetajad täita suudaksid. Nii on ka teisi võimalusi mitmel ja mitmel puhul ette tuua, kus tagavaraõpetajad hulk aega seisavad kasutamata seepärast, et neil tööd ei ole. Ma tahan ainult seda tähendada, et hädalisteks juhtumisteks tagavaraõpetajaid jätkub sellest, mis komisjonis vastu võetud ettepanekus tähendatud. Kui aga erakorralised juhtumised tulevad, siis peab teisel viisil välja aitama, ja ma tähendan sellele, et praegusel korral ei ole raske välja aidata, kuna meil nüüd juba sunduslik algkool maksev, selle tagajärjel õpetajate arv samades koolides palju suurem, kui sel ajal, kui muudetav algkoolide sea-

dus vastu võeti, ja et üks õpetaja teise aset vähemalt sama kooli piires ja lühematel puudumistel täita saab. Teiseks on inimesi, kellel on õpetaja kutse, kes aga õpetaja ametis ei ole, ehk teiselt poolt inimesi, kellel on õpetaja praksis, kellel aga kutset ei ole ja seepärast ametit ei ole saanud, niisuguseid inimesi on meil töötä, iseäranis talvel, ja ajutiselt saadakse neid tarbekorral ametisse palgata. Igatahes tuleb see hõlpsam ja odavam, kui asja nii korraldada, ja seepärast ei ole raskusi õpetajate tagavara arvu piiramiseks. Tahtsin sellele tähelepanu juhtida, et vastu vaielda härra Schütz'i väitele.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Ei ühine ettepanekuga.

Juhataja: (Hääletatakse.) § 64 on vastu võetud.

Täiendava § 62¹ vastuvõtmisega kujuneb I osa sissejuhatus järgmiseks:

„Avalikkude algkoolide seadus (RT 75/76 — 1920) täiendatakse § 62¹ ja sama seaduse §§ 8, 23, 25, 26, 41, 62 ja 64 muudetakse ning pannakse maksma järgmises redaktsioonis:“

(Hääletatakse.) I osa sissejuhatus on vastu võetud.

II osa võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

Koosolekut asub juhutama Esimees K. Einbund.

2. Maatulundusekapitali seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkman.

Juhataja: Jätan ära seaduseelnõu II lugemisel paragrahvide teksti ettekandmise.

Võetakse vastu pealkiri ja §§ 1 ja 2.

(§ 3.)

J. Voiman (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! § 3. järgi ja samuti ka järgnevates paragrahvides, s.o. 4., 5. ja 6. on loodud Pikalaenu panga juurde maatulundusekapitali jaoks, eriline maatulundusekapitali nõukogu. Sarnase nõukogu loomine Pikalaenu panga juurde maatulundusekapitali valitsemiseks ja tema läbivi-

miseks ning laenude väljaandmiseks ei ole minu arvates otstarbekohane, vaid oleks loomulikum ja parem niihästi asjaajamise lihtsustamise mõttes, aga vast ka asjale enesele puht sisuliselt, kui need ülesanded, mis maatulundusekapitali nõukogule tahetakse § 3. ja järgnevatega panna, jääksid Pikalaenu panga nõukogule. Muidu tekivad paralleel-asutused, kaks nõukogu ühe ja sama panga asjaajamises. Seal võivad väga tihti lahkhelid tekkida ühe või teise küsimuse otsustamisel, ja nende lahkhelide silumine — kelle hooleks see jääb? Sellepärast ei oleks otstarbekohane luua erinõukogu, mis ka teatud uusi kulusid ilmtingimata juurde tooks. Minu arvates oleks otstarbekohasem maatulundusekapitali nõukogu täiesti välja jätta ja anda kõik ülesanded Pikalaenu panga nõukogule. Seepärast teen ettepaneku:

§ 3. Maatulundusekapitalist laenu-
de andmine, laenude suuruse, kestuse ja kindlustuste määramine, laenude kindlustuseks panditavate varade hindamine, laenude protsendi suuruse määramine, laenude ja nende tähtjaliste maksude sissenõudmine, tähtjaliste maksude pikendamine, kapitali valitsemine ja hoidmine, samuti ka maatulundusekapitali eelarvete ja aruannete kokkuseadmine pannakse Pikalaenu panga peale, kes neid ülesandeid täidab oma organite kaudu.

Kui see ettepanek vastu võetakse, siis tuleksid kustutamisele §§ 4, 5 ja 6. Loomulikult ka järgnevates paragrahvides, kus räägitakse maatulundusekapitali nõukogust, tuleb selle asemel võtta Pikalaenu panga nõukogu. Need oleksid §§ 13, 16, 29, 33 ja 34.

Aruandja K. Tonkman (lõpusõna): See rkl. Voiman'i poolt tehtud ettepanek oli rahaasjanduse komisjonis kaalumisel. Küsimust on pikalt ja laialt arutatud ja on leitud, et ei ole võimalik maatulundusekapitali Pikalaenu panga alla viia, sest maatulundusekapital on erifondidest loodud, ja nende fondide loomisel ütles Riigikogu oma tahte, mida ta tahab kätte saada. Need põhimõtted on maatulundusekapitali seaduses läbi viidud.

Edasi juhiksin Riigikogu tähelepanu sellele, mida mina I lugemisel tähendasin, et Pikalaenu panga nõukogu ülesanded ja maatulundusekapitali nõukogu ülesanded on kaks iseasja sellepärast, et Pikalaenu panga nõukogu töötab puht kommertsalusel, kuna maatulundusekapitali nõukogu

peab asju otsustama otstarbekohasuse seisukohalt. Edasi, kui Pikalaenu panga nõukogu peale need ülesanded paneme, siis tekib küsimus, kuidas saab Pikalaenu panga nõukogu neid ülesandeid täita. See on täiesti võimata. Mingisuguseid lahkheliseid Pikalaenu panga ja maatulundusekapitali nõukogu vahel olla ei saa, sest nendel on igalühel omaette oma eriülesanded. Pikalaenu panga nõukogu ülesanded on Pikalaenu panga põhikirjas ette nähtud, maatulundusekapitali nõukogu ülesanded — käesolevas seaduses. Siin lahkheliseid karta ei ole.

Edasi, ei ole mingit paralleelitõmbamist, vaid on otstarbekohasuse seisukohast välja minnes seda küsimust kaalutud. Kui rkl. Voiman'i ettepanek vastu võetakse, siis lööb see maatulundusekapitali seaduse segi, ei saa seda kuidagimoodi vastu võtta. Loomulikult peab siis seadus tagasi minema rahaasjanduse komisjoni. See ei ole nii lihtne, kui rkl. Voiman seda arvab: see ei ole mitte üksinda nimeliselt muutmine, vaid siin tuleb asja palju sisuliselt muuta. Ei saa rahaasjanduse komisjoni nimel rkl. Voiman'i ettepanekuga ühineda, ja palun nii vastu võtta, nagu rahaasjanduse komisjon on esitanud.

J. Voiman (stp, fakt. märk.): Faktilise märkusena tähendan, et minu ettepanek ei lükka maatulundusekapitali seadust ümber, nagu härra aruandja seda tähendas, vaid ainult §§ 4, 5 ja 6 tulevad kustutada ning § 3 uues redaktsioonis vastu võtta.

Peale selle tuleb kõigis nendes kohtades, kus räägitakse maatulundusekapitali nõukogust, võtta Pikalaenu panga nõukogu, ja nõukogu ülesanded, mis praeguse seaduse alusel maatulundusekapitali nõukogu peal, lähevad loomulikult üle Pikalaenu panga nõukogule. Vastavad parandused ma esitan.

Aruandja K. Tonkman (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama, kui viime maatulundusekapitali valitsemise Pikalaenu panga alla, siis ei saa vahet teha maatulundusekapitali ja Pikalaenu panga kapitali vahel.

J. Voiman'i ettepanek lükatakse tagasi 30 häälega 24 hääle pooltolemisel.

§§ 3—13 võetakse vastu.

(§ 14.)

J. Voiman (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegust Riigikogu istung-

järku võiks nimetada eksporttapamajade istungjärguks sellepärast, et tervelt kaks seadust on juba eksporttapamajade kaitseks ja nende võlgade kustutamiseks vastu võetud. Käesolev seadus on eksporttapamajade toetamise seadus nr. 3, sest § 14. p. 1 räägib laenuandmisest ühistegelistele ühisustele, piimatalitustele, eksporttapamajadele j.n.e. tööstuse hoonete ehitamiseks, samuti sisseseadete muretsemiseks ning nende poolt tehtud eralaenude tasumiseks. Eeskätt just mitte niipalju neile laenu andmiseks kui just nende laenude, mis eksporttapamajad oma sisseseadete muretsemiseks teinud, ülevõtmiseks ja odava protsendi peale üleviimiseks. Pekkonsigade kasvatuseteotuse seadus võeti vastu, sellest ei saa tegelikud põllupidajad niipalju kasu, kui just eksporttapamajad. Samuti saavad eksporttapamajad suuremad tulud rasvatollidest, mis Riigikogu poolt vastu võetud. Nüüd tahetakse ka see läbi viia, et eksporttapamajad saaksid laenu maatulundusekapitalist. Ma ei oleks selle vastu, kui mitte maatulundusekapitalil teisi palju suuremaid ülesandeid ei oleks. Kuid tal on palju tähtsamaid ülesandeid, ja selleks ei jätku neist summadest, mis siin seaduses üles võetud. Kahjuks ei ole meil võimalik suuremaid summasid seadusse võtta. Kui neist summadest, mis käesolevas seaduses ette nähtud, tahetakse veel toetust anda eksporttapamajadele, siis ei jääks tähtsamate ülesannete jaoks summasid enam üldse. Seda arvesse võttes ei saa eksporttapamajade toetamist pooldada, ja ma teen ettepaneku,

§ 14. p. 1. teises reas välja jätta sõna „eksporttapamajade“.

Aruandja K. T o n k m a n (lõpusõna): Austatud Riigikogu liikmed! Rahaasjanduse komisjonis oli see küsimus kaalumisel, ja rahaasjanduse komisjon leidis, et eksporttapamajade finantseerimine on sama õigustatud, kui teiste põllumajanduslike ettevõtete finantseerimine, ja et võimaluse korral ka neile on vaja laenu anda. Sellepärast peeti tarvilikuks võimaldada eksporttapamajadele laenu andmist. Ei saa rahaasjanduse komisjoni nimel ühineda rkl. härra Voiman'i ettepanekuga.

J. Voiman'i ettepanek lükkatakse tagasi.

§§ 14—21 võetakse vastu.

(§ 22.)

J. Voiman (stp): § 22. järgi kuulub eelarvete kinnitamine Vabariigi Valitsusele.

Meil on umbes samasugune seadus omal ajal vastu võetud, see on 1929. a. III Riigikogu poolt vastuvõetud Asundusekapitali seadus. Nagu teate, käib asundusekapitali eelarvete kinnitamine Riigikogu võimupiiridesse, ja seda täie õigusega. Kõigi sarnaste suurte kapitalide eelarvete kinnitamine, nagu seda on asundusekapital ja maatulundusekapital, peaks kuuluma Riigikogu võimkonda. Ka praegusel juhul ulatub meie maatulundusekapitali kogusumma 600—700 miljoni sendini. Ei saa nii suurte summade tarvitamist ära võtta Riigikogu kontrolli alt, vaid siin peaks Riigikogul õigus olema kaasa rääkida, kas kapitali otstarbekohaselt tarvitatakse või mitte. Seepärast teen ettepaneku,

§ 22. teine lause võtta järgmiselt: Põllutöoministeeriumi poolt kokku seatud ja maatulundusekapitali nõukogu poolt vastuvõetud eelarve esitab Vabariigi Valitsus Riigikogule kinnitamiseks.

Samane olukord on maksev ka asundusekapitali juures, ja seepärast tuleks siin samasugune kord vastu võtta. (R. P e n n o, as: Hoopis teistsugune eelarve.) Härra Penno, kui Teie arvate, et Riigikogu kontrolli alt võidakse ära võtta suured summad, mis ulatuvad miljonitesse, siis võite Teie seda arvata, et see on otstarbekohane, kuid sarnast olukorda loomulikult pidada ei saa. Milleks arutame siis riigi eelarvet, las Vabariigi Valitsus seab eelarve kokku ja kinnitab. (J. H o l b e r g, põl: Tark mõte.) Seda pooldada ei saa, võibolla rkl. Holberg pooldab seda. Nii-suguseid suuri eelarveid peab Riigikogu kinnitama.

Aruandja K. T o n k m a n (lõpusõna): See küsimus oli rahaasjanduse komisjonis arutamisel, ja rahaasjanduse komisjon on arvamisel, et nii raskepäraseks ei või seda teha. Vahepeal võib kiiresti summasid vaja minna, aga Riigikogu ei ole koos, ja siis oleks raske selle kapitaliga töötada. (R. P e n n o, as: Ega see ei ole veel eelarve.) Asundusekapitali ja selle eelarve vahel on vahe, seda ei saa kuidagi viisi võrrelda asundusekapitali eelarvega.

Neil põhjustel ei leidnud rahaasjanduse komisjon võimaliku olema sotsialistide poolt esitatud ettepanekut vastu võtta.

Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa selle ettepanekuga ühineda.

J. Voiman'i ettepanek lükkatakse tagasi.

§§ 22 ja 23 võetakse vastu.

(§ 24.)

J. Voiman (stp): Üks tähtsam ülesanne on maatulundusekapitalil ikalduse puhul anda ikalduse all kannatanuile toetust ja odava protsendi eest laenu. Meil oli alles paari aasta eest suurem ikaldus ja tuli riigil õige suuri summasid laenude näol põllumeestele toetuseks välja anda, vastasel korral oleksid jäänud põllud külmata, ja 1929. a. oleks selletõttu saak tunduvalt väikesem olnud. Sel korral oli võimalus riigikassal anda toetust ikalduse puhul kannatanutele ligemale 300 miljoni senti ulatuses. Puhtas rahas otsekohe makseti välja riigikassa poolt ligemale 150 miljonit senti.

Kui nüüd aga § 24. põhjal selleks otstarbeks, see on ikalduse jaoks, on ette nähtud kõigest 100 tuhat krooni, see on 10 miljonit senti, siis tõepoolest on see nagu tilk vett kuumale kivile, sellest ei jätku suurema ikalduse puhul midagi. Sellepärast oleks tarvis seda summat tunduvalt suurendada. Meie teame kõik seda, et ikalduseaastad korduvad meil kaunis tihti. Näiteks 1923. aastal oli õige suur ikaldus, nüüd 1928. a. oli jälle, ja võibolla mõne aasta pärast seisame jälle samasuguse olukorra juures, kus tuleks põllumeestele toetust ja abi anda ikalduse puhul. Kui aga kõigest 10 miljonit senti selleks ette nähakse, siis sellest summast küll võimalust toetuse ega laenude andmiseks ei ole. Riigikassal ei ole ka edaspidi näha summasid, mis võiks välja anda toetuseks, ja kui see toetus nii väike on, siis võivad põllumehed äärmiselt raskesse seisukorda sattuda. Meie ei näe ette, et ka välislaenu läheks nii kergelt korda saada, ja tõepoolest ülepääsemata raskuste ees võivad põllumehed seista. Sellepärast peaks olema kapital, kust võidakse sarnaste ikalduseaastate puhul põllupidajatele tunduvalt abi ja toetuselaenusid välja anda. Kõigil neil põhjustel teen ettepaneku,

§ 24. kolmandas reas 100.000 krooni asemele võtta 500.000 kr.

Ma ei ütle, et 500.000 krooni suur summa oleks ja sellest jätkuks, aga iga tahes rohkem saaks sellest põllupidajatele abi anda kui 100.000 kroonist. Ma loodan, et põllumeeste kogude mehed, kes peaksid eeskätt valvel olema selle eest, et põllupidajad ikalduse puhul saaksid toetuselaenu, minu ettepanekut toetavad. Vastasel korral võib juhtuda, et igasugustele eksporttööstustajadele laenatakse maatulundusekapitali summad välja, ja kui häda kõige suurem, siis võtta kuskilt ei ole.

Aruandja K. Tonkman (lõpusõna): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Paranduse-ettepanek, mille tegi rkl. Voiman, rahaasjanduse komisjonis sisuliselt kaalumisel ei olnud. Kõneldi küll sotsialistide poolt, et 100.000 krooni olevat väike summa. Kuid üks on selge, et ei saa 500.000 krooni sarnastel tingimustel maatulundusekapitali kassasse seisma jätta ja ootama jääda. Kas ikalduseaasta tuleb või mitte. Seda kuulsite ka Majanduseministeeriumi esitaja poolt. (Hulgalised vahelhüüded. — Juhataja koputab haamriga.) Edasi on näidatud paragrahvi lõpus, et üks miljon krooni võlakirjade realiseerimisest saadud rahast peab maatulundusekapitali kassas olema tagavaraks. (J. Voiman'i, stp vahelhüüe.) Härra Voiman, ma ütlesin niipalju, ka 500 tuhandest kroonist on ikalduseaastal vähe. 500 tuhat krooni jääb samuti õhku rippuma, nagu miljon krooni. Majanduseministeerium tõendas, et seda summat on võimalik saada, ja peame selle juurde jääma. Ette toodud põhjusel ei saa rkl. Voiman'i ettepanekuga ühineda.

J. Voiman'i ettepanek lükatakse tagasi.

§§ 24—38 võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

3. Eesti Vabariigi 1931/32. a. kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja R. Kuris.

Juhataja: Jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

4. Eesti-Talani vahelise kurjategijate vastastikku väljaandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupits.

Juhataja: Jätan ära seaduseelnõu teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

5. Üüriseaduse kaotamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Pung.

Pealkiri võetakse vastu.

(§ 1.)

L. Johanson (stp): Kordan II lugemisel tehtud parandust, võtta 1. mai 1931. a. asemel 1. mai 1934. a.

Põhjused tõin II lugemisel ette, et alles tolleks ajaks võiks valitsus jõuda niikaugele, et võiks üüriseaduse kaotamist teostada, ilma et sellel nii suured ja rasked tagajärjed oleksid laialdastele rahvahulkadele.

Ettepanek lükatakse tagasi 35 häälega 22 hääle pooltolemisel.

§ 1 võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

6. Tolli-põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarmann.

Pealkiri võetakse vastu.

(Seaduseelnõu tekst.)

A. Oinas (stp): Sotsialistlik rühm peab oma kohuseks ka III lugemisel korjata II lugemisel tehtud parandusi*) põhjustel, millised meie teatasime seaduseelnõu I lugemisel. Meie peame arutuselolevat seadust küllalt tähtsaks töötavatele kihtidele ja ei saa kuidagi viisi leppida nende väidetega, mis tema kasuks siin ette toodud. Korjata väiteid, mis seaduse vastu juba ette toodud, ei pea ma tarvilikuks, nad peaksid Riigikogu liikmetele teada olema. Lisan vaid juurde, et rasva- ja lihatollide küsimust ei saa nii kitsalt käsitada, nagu seda tegi härra Majanduseminister, nimelt ekspordtapamajade seisukohalt. Siin on suuremaulatusega rahvamajandusliku küsimusega tegemist. Kuna kehvemat kihtide ainealine ja toitluse seisukord niikuinii juba raske on, on ülekohtu neile uusi raskusi peale veeretada, nagu see järgneks seaduseelnõu vastuvõtmisega. Ei ole sellest ka põllumajandusele kuigi suurt kasu.

A. Oina ettepanek lükatakse tagasi.

*) 78. koosoleku täielik protok. lhk. 1500.

Seaduseelnõu tekst võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

7. Riigi sadamatehase põhimäärus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja komisjoni esimees J. Soots.

Üldkomisjoni kaasaruandja A. Rei puudumisel kaasaruandja ülesannetes komisjoni abiesimees J. Klement.

Juhataja: Jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Pealkiri ja §§ 1—17 võetakse vastu.

(§ 18.)

L. Johanson (stp): Ma teen ettepaneku, § 18 vastu võtta sellisel kujul, nagu seda esitas alguses rahaasjanduse komisjon ja nimelt järgmiselt:

§ 18. Riigi sadamatehase direktori, tema asemikku kui ka tehase teenijaid ei loeta riigiteenijateks, kuid neil on õigus arstiabi ja rahalise toetamise saamiseks haiguse ning surma puhul ühel alusel valitsuseasutistes töötavate ametnikkudega ja töölistega, samuti ka pensioni ja ühekorde toetuse saamiseks Tööstusliku töö seaduse XII peatüki ja Riigi- ja omavalitsuse teenijate pensioni seaduse põhjal. Teenistus- alaste süütegude eest vastutavad nad võrdsetel alustel riigiteenijatega.

Arstiabi ja toetust haiguse ja vigastuse korral, pensioni vanaduse ja töövõimetuse korral saavad Riigi sadamatehase töölised ühesugustel alustel riigitöolistega.

Vastu võeti II lugemisel see redaktsioon, mis rahaasjanduse komisjonis hiljem kaaluti, ja mille vastuvõtmisega võetakse sadamatehaste töolistelt pensioniõigus ära, välja arvatud kitsas kategooria. Edaspidi sadamatehaste töolistel enam pensioniõigust ei ole. Seda esiteks. Teiseks muudetakse ära senine arstiabi andmise kord ja samuti vigastuse korral toetuse maksmise kord. Senini said nemad arstiabi riigitöolistega ühesugustel alustel. Edaspidi peaksid nemad kuuluma haigekassade alla, ja ühtlasi peaksid töölised ise 2% oma palgast maksma arstiabi kuludeks. Sellega tooks § 18. vastuvõtmine sel kujul, nagu see II lugemisel tehtud, kaasa ka töölise palga vähendamise ja

vigastuse korral peaksid kuuluma Eesti tööliste kinnituseühisuse alla, kuna seni oli aastate viisi, algusest peale, teisiti otsustatud. Ei ole mingisugust majanduslikku ega muud põhjust neil neid õigusi ära võtma hakata. Kui seda tehakse, siis tuleb see sellest reaktsioonilisest liikumisest, mis ilmsiks tuleb eriti täna ja võibolla ka homme. Meil võetakse vastu seadusi üksteise järele, mis sisaldavad tagasikiskumist ja mis toovad meie rahvale ainult raskusi. Soomes on Lapua liikumine, Eestis oleks see ka võimalik, kui oleks selleks põhjusi. Lapualased seadsid üles nõudmised, mis Eestis juba täidetud. (Keskelt: Mis Te räägitel!) Nad idealiseerivad seda seisukorda, mis praegu meil Eestis on. Meil on reaktsioon läinud kaugemale kui Soomes, kaugemale kui seda Lapua liikumine nõuab. Võrrelge neid nõudmisi ja teie näete, et meil on kaugemale mindud. (Penno, as: Et tulumaksu maksjad ainult hääletada võivad, kus oleme seda nõudnud?) Ka need seadused ja muutmise seadused, mis viimasel ajal vastu võetakse, on reaktsioonilised ja jätavad sügavad haavad meie poliitilises ja õiguslikus elus. Nüüd tahetakse § 18-ga võtta inimestelt, kes kümne aasta jooksul pensioniõiguslikud olnud ja arstiabiõiguslikud olnud, need õigused. Pensioniõigus anti seaduseandliku asutuse, Riigikogu, poolt vastava pensioniseadusega neile inimestele ja nüüd põhikirjaga võetakse kõik need õigused ära. Neil oli oma arstiabikorraldus olemas, ja nüüd selle põhikirjaga võetakse see korraldus ära. Ühtlasi vähendatakse inimeste palku samal ajal, kus esitatakse seaduseelnõu, mis juba osalt vastu võetud, millega tõstetakse esimesejärgu tarbainete hindu, tõstetakse rasva- ja lihatolle ning tõstetakse ka leivahindu võibolla isegi kahekordseks. Tagajärgi, mis sellel seadusel on, saame varsti näha. Neid tagajärgi ei ole püütud seni valgustada, vaid surutakse rahvale peale niisugune reaktsiooniline seadus ja tallatakse jalge alla meie riigi õiguslik kord. Inimestele on varem antud õigused ja nüüd kergel käel võetakse need õigused ära. Missugune usk peab olema meie rahval õiguslikku korda, kui 3—4 aastat tagasi antakse seadusega neile õigused ja nüüd, kus nad on teeninud selles lootuses, et seisukord edaspidi halvemaks ei lähe, vaid paremaks, nüüd hakatakse neid õigusi kärpima ja tallatakse nii, nagu õiguslikus riigis tallata ei tohi. See on jäme reaktsioon, mis eriti suure ja sügava haava rahva ellu vajutab.

Teedeminister A. Jürman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Johanson'i kõne järeldusel võis arvata, et tõesti sadamatehase töolistelt võetakse kõik nende õigused ära. See ei ole mitte nii selle paragrahvi järgi, mille vastu võttis rahaasjanduse komisjon. Selle paragrahvi järgi jääb sadamatehase endistele töolistele nende pensioniõigus alles, ja ainult uutele töolistele, kes sinna tööle asuvad pärast põhikirja maksmahakkamist, ei anta seda õigust. Sellega taheti sadamatehased asetada mitte halvemas seisukorda, kui teised riigi ettevõtted, näiteks riigi turbatööstus, põlevkivitööstus ning metsatööstus, mille põhikirjad Riigikogu poolt mitu aastat tagasi vastu võeti.

Mis puutub arstiabi-andmisesse, siis selle paragrahviga viiakse töölised haigekassade alla, ja kui härra Johanson ütles, et haigekassade arstiabi kuhugi ei kõlba... (L. Johanson, stp: Ma ütlesin, et palgast võetakse maha.) Kõigil teistel töolistel, kes haigekassade all, on sama seisukord. Nii et meie loome sama seisukorra, kus asub suurem osa töölisi. Ega siin pole siis erilist hädadohtu ega tagasitõmbamist karta, nagu rkl. Johanson ette kandis.

B. Eilman (stp): Härra minister praegu seletas, et käesoleva paragrahviga ei taheta mitte kärpida sadamatehaste töolistel õigusi pensionisaamise suhtes, kuid siiski on kindel, et sellega kärbitakse. Kui meie võtame käesoleva paragrahvi teist lõiget tekstuaalselt: „Riigi sadamatehase töölised, kes on astunud sadamatehaste teenistusse ajajärgul 18. novembrist 1918. a. kuni 1. novembrini 1930. a.“, siis siit võib välja lugeda, et seda aega, mis sadamatehaste töölised olid teenistuses sadamatehastes kuni 18. novembrini 1918, pensioni alla ei arvata, vaid arvatakse ainult aeg, arvates 18. novembrist 1918. a. peale. Pensioniseaduses aga öeldakse päris selgel sõnal, et käesoleva seaduse järgi on pensioni või ühekordse toetuse saamise õigus kõigil riigi ettevõtetes töötavatel ametnikudel ja töolistel j.n.e., ning edasi § 12 ütleb, et Eesti kodanikkudel, kes töötanud vähemalt üks aasta riigiasutustes või ettevõtetes, mis käesoleva seaduse, s. o. töolistel pensioni seaduse, järgi annavad pensionisaamise õiguse, võetakse arvesse aeg, mis nad enne 15. nov. 1917. a. teeninud on. Nõnda et pensioniseaduse § 12. järgi võetakse ka see aeg arvesse, mis enne 1917. a. teenitud.

(Sekretäri kohale asub sekretär A. Schulbach.)

Siis edasi, teine osa selles paragrahvis kõneleb sellest, et kellel teenitud aeg riigiasutuses 1. novembriks 1930. a. ületab 12 aastat, saab riigikassast pensioni j.n.e. Kui aga näiteks inimene on pensioniõigust andvas asutuses töötanud üks kuu või üks nädal vähem, siis tema pensioni ei saa. On tarvis 12 aastat, sellega siis aeg, mis ta on töötanud vähem kui 12 a., on maha visatud ja edaspidi tal ka pensionisaamiseks mingisuguseid lootusi ei ole. Aga ma tahan sellele tähelepanu juhtida, et niisugune asjaolu ainult halvendab seisukorda, kutsub esile teravusi nende tööliste vahel, kes võibolla pensioni hakkavad saama ja kes pensionist ilma jäävad. Pealegi on mul meeles, et omal ajal, kui riigiasutuste ja -ettevõtete tööliste pensioniseaduse arutamine oli, siis mitmelt poolt selle seaduse arutamise puhul seletati, et ei tohi ühtki töölist pensionist ilma jätta, kes Eesti Vabariigi loomisel ühes või teises ettevõttes töötanud, ja neile see kindlustus ka tulevikus jäetakse. Nüüd on lugu nii, kui riigi sadamatehase põhimäärusega pensioniõigus töölistelt ära võetakse, siis ei või keegi julge olla, et astutakse edasi ka teiste riigiasutuste tööliste kallale. Näiteks on teada, et on kaalumisel olnud riigiraudteede tehaste põhimääruste maksmapanek, et neid viia riigi eelarve alt ära. Kui tõepoolest tuleb riigiraudteede tehaste põhimääruse arutamine, siis praeguse seisukorra järgi otsustades võib eeldada, et see, mida Riigikogu andis riigiasutustes töötavatele töölistele pensioniseaduse näol, ära võetakse ilma, et seal mingisugust moraalselt õigust oleks. Minu teadu pärast on nii sadamatehastes, kui ka raudtee peal Vene ajal töölistel maksnud nõndanimetatud pensionikassasse maksu. Ma ise olen, raudteel töötades, maksnud iga kuus $\frac{1}{2}\%$. Nüüd on aga seisukord niisugune, et need töölistes, kes on pensioni oma palgast ette maksnud, jäävad sellest ilma. Otse imeplik tunne kerkis rindu, kui see paragrahv komisjoni poolt vastuvõetud redaktsioonis kätte toimetati, jäi mulje, et siin on tegemist ainult tagasikiskumisega. Kõik kindlustused, mis omal ajal antud sadamatehaste töölistele, kui ka raudteetehaste töölistele, kärbitakse järk-järgult, need inimesed jäetakse kui mingisugused eluta olevused saatuse hoolde. Ma usun, et sellega kuigi kaugele ei küünita, vaid nende inimeste keskel kasvab seda rutemini riikliku tühimuse vaim.

A. Sirro (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Sadamatehase põhimää-

ruse II lugemisel tehti viga nimelt selles, et võeti II lugemisel vastu § 18 uues parandatud redaktsioonis, mida esitanud rahaasjanduse komisjon. Väga kahju, et just selle paranduse-ettepaneku algataja oli Vabariigi Valitsus. Selle parandusega võetakse tehaste töölistelt õigused, eeskätt õigused arstiabi-saamiseks. Riik peaks tingimata eeskujuks olema eraettevõtetele sellega, et riigi ettevõtte töölistes paremasse seisukorda seab, kui eraettevõttes, sellega läheksid eraettevõtted riigi ettevõtetele järele. Seni olid riigi ettevõtetes töölistel natukene soodsamad tingimused arstiabi-saamiseks, nüüd aga uue põhimääruse maksmahakkamisega tahetakse arstiabi-saamise võimaluse kord halvendada. See ei ole vastuvõetav. Mul on teada, et sadamatehase töölistes on üle 300 allkirjaga märgukirja esitanud Vabariigi Valitsusele, ja Vabariigi Valitsus oleks pidanud natukene arvestama nende tööliste arvamise. Nagu minul teada, on rahaasjanduse komisjonis tehase praegune juhataja rõhutanud, et ei ole soovitatav, et sadamatehases paremad tingimused oleksid kui eraettevõtetes, see meelitaks paremaid töölisi sadamatehastesse tulema, tema seda aga mitte ei soovi. Pean ütlemä, et see on ühe ettevõtte juhataja kõige õnnetum arvamine. Iga ettevõtte juhataja peaks selle eest hoolt kandma, et ettevõttel oleksid paremad töölistes, paremate töölistega saab loomulikult paremat tööd teha. Kui aga ettevõtte praegune juhataja niisugusel arvamisel on, siis peame kahetsema, et niisugune juhatus, kellel sarnane arvamine on, põhimääruse kokku seadis, mida nüüd Riigikogu peab vastu võtma selleks, et tehastes tööliste olukord halveneks, mis aga riigile kahjulik oleks. Kui tahetakse, et riigil on korralikud tehased, kes igasuguseid abinõusid ja laevu, mis riigil vajalikud, täielikus korras hoiavad ja neid ehitavad, siis on kõige hädavajalikum, et seal oleks olukord võimalikult hea ja et sinna koguksid võimalikult paremad tööjõud. Kui siin tahetakse tuua ikka ette võrdluseks riigi põlevkivitööstust, siis mina julgen öelda, riigi põlevkivitööstuses on suurematest vigadest see, et ei ole seal senini arstiabi korraldatud eeskujulikult, samuti ei kuulu nemad ka pensioniseaduse alla. Kui teie riigi põlevkivitööstusega lähemalt tutvunete, siis näete, et viimasel ajal, nimelt tänava kevadest kuni senini, on suur hulk paremaid ja häid töölisi ära läinud teistesse eraettevõtetesse ja just seetõttu, et eraettevõtte on natukene paremad tingimused loonud, seega hakkavad paremad

töölised sinna valguma. Kui paremad töölised ära lähevad, siis on kindel, et töö enam nii hoogsasti ei lähe kui senini. Sadamatehased peaksid selle eest hoolt kandma, et seal tööliste olukord võimalikult hea oleks, mida aga põhimääruse § 18. teine lõige isugugi ei võimalda.

Sadamatehaseid ei saa võrrelda mõne teise ettevõttega, sealseid töid ükskõik misuguse ettevõtte tööga. Seal tuleb laevade juures töötada. See on ühenduses suurte tuuletõmbustega. Seal tuleb ka tulega töötada. Eriti talvel tuuletõmbuse käes töötades tuleb ette palju haigestumisi. On ju teada, et sadamatehas oma ehituse poolest on üks viletsamatest. Kõike seda arvesse võttes on täiesti ülekohtune, kui see parandus vastu võetakse. Toetan ettepanekut, et Riigikogu poolt vastu võetaks § 18. endine redaktsioon, mis rahaasjanduse ja üldkomisjoni poolt ette pandud, kus teine lõige näeb ette, et arstiabi vigastuse, haiguse j. n. e. korral toetust saavad sadamatehase töölised ühesugustel alustel riigitöolistega.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Kuna rahvaesindus mitme riigiettevõtte põhikirja arutamise juures on toonitanud, et tema tahab, et töölised saaksid arstiabi haigekassa kaudu ja nad ei saaks käia erilise arstiabi seaduse alla, siis peaksid teiste riiklikkude ettevõtete töölise hulka ka sadamatehase töölised kuuluma, kelle kohta ei saa erandit teha. Kui jutt on sellest, et sadamatehases on inimesi, kes varem pensioni välja teeninud, siis võimaldab käesoleva paragrahvi II lõige neile pensioni saamise. Rahaasjanduse komisjonis kanti ette, et teise lõike alla kuuluvad kõik need, kes siamaani pensioni välja teeninud. Kui räägitakse nendest, kes Vene ajal teeninud, siis neist andmetest, mis komisjonis ette kanti, ei selgunud, et sarnaseid üldse oleks.

Teisest küljest tahaksin meelde tuletada, et meil on mitmed pensioniseadused, kuid kõigis neis on läbi viidud põhimõte, et veneaegne teenistus võetakse arvesse ainult erilistel juhtudel. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Riigiteenijatel siis, kui nad Eestimaal teeninud, ja kaitseväelastel siis, kui nad on osa võinud vabadusesõ-

Koosolek lõpeb kell 23.32 min.

Õige.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

jast või 5 aastat Eesti väes teeninud. Sellepärast ülaltoodud põhjustel ei või rahaasjanduse komisjoni nimel ühineda härra Johanson'i paranduse-ettepanekuga.

L. Johanson'i ettepanek lükkatakse tagasi.

§§ 18—35 võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

8. Kaubandusasutiste, ladude ja kontorite teenijate normaalpuhkeaja kindlustamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja L. Johanson.

Juhataja: Käesoleva seaduseelnõu juures jätan teksti ettekandmise ära.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

9. Perekonnanimede muutmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Juhkami puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees J. Klement.

Juhataja: Käesoleva seaduseelnõu juures jätan paragrahvide teksti ettekandmise ära.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

10. Rahavõltsimise vastu võitlemise rahvusvahelise konventsiooniga, selle protokolliga ja fakultatiivse protokolliga ühinemise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupits.

Juhataja: Käesoleva seaduseelnõu juures jätan paragrahvide teksti ettekandmise ära.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

11. Järgmise koosoleku määramine.

Sekretäri esimese abi A. Tõllassepa ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek homme, 11. juulil, kell 10. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 79, lisa nr. 16.)

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Kinnitan.

Koosoleku juhatajad (allkirjad).